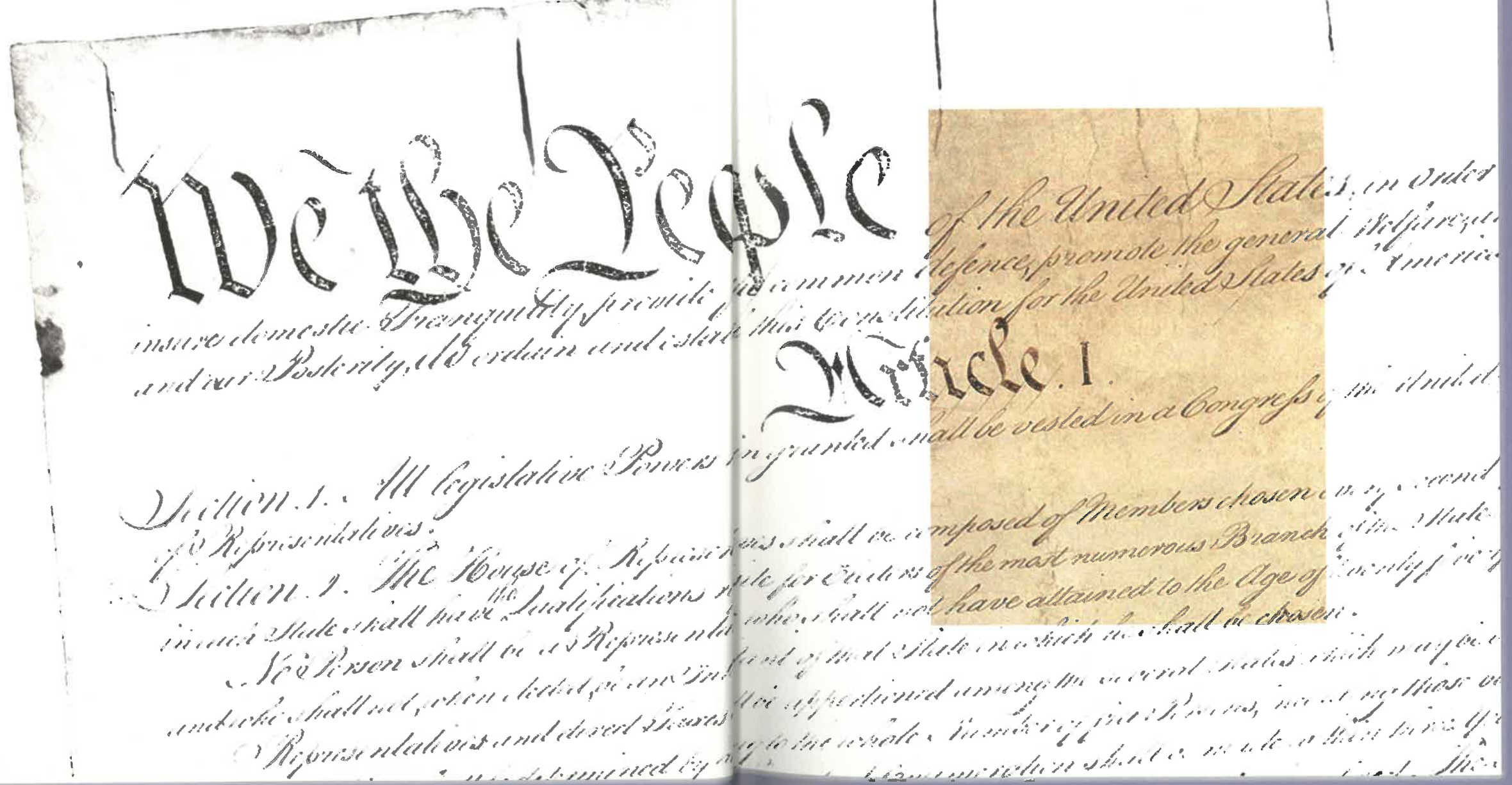

I. fejezet

ALAPFOGALMAK

A fejezet az alkotmányos rendszer alapvető kérdéseit tárgyalja: Hogyan gyakorolható a választójog? Milyen kérdéseket lehet népszavazás útján eldönteni? Honnan származik az állami hatalom? Hogyan határozható meg az állam területe? Vannak-e korlátai az államhatalomnak? Milyen mérce alapján tekinthető alkotmányosnak és demokratikusnak egy állam? A fentiek mellett a jogi szabályrendszer működését és jellegzetességeit is bemutatjuk.

1. Az alkotmányosság klasszikus alapelvei

Az alkotmányosság klasszikus alapelvei a polgári átalakulás során születtek, illetve fogalmazódtak meg történelmi dokumentumokban. Az alkotmány és az alkotmányosság szorosan kötődik a polgári fejlődéshez, az alkotmányok megalkotásának évszámai igazolják ezt:

USA 1787, Franciaország 1791, Norvégia 1814, Belgium 1831, Svájc 1848, Finnország 1919, Ausztria 1920.

A mintának tekintett angol, amerikai és francia alkotmányfejlődésnek jelentős hatása volt a későbbi – például a dél- és a közép-európai – alkotmányozásokra is.

Olaszország 1947, NSZK 1949, Görögország 1975, Portugália 1976, Spanyolország 1978, Lettország 1991, Csehország 1992, Szlovénia 1991, Lengyelország 1997.

A három nagy nyugati állam – a közös alapelveken túl – más és más alkotmányozási mintát kínál: Angliának „íratlan”, más néven történelmi alkotmánya van; az USA ragaszkodik az 1787-es alkotmányhoz, amelyet kiegészítésekkel és értelmezésekkel próbál naprakészen tartani; Franciaországban pedig 1791 és 1958 között – az utóbbi évszám a hatályos alkotmány éve – tizenöt „új” alkotmányt fogadtak el az állandó rendszerváltások forgatagában.

A nyugati (euroatlanti) példák mellett az alkotmányokban megjelennek a nemzeti hagyományok is. Az alkotmányok bevezetőjükben (preambulum) általában utalnak ezekre a történelmi hagyományokra.

 Keress rá példát! Mikor és hol fogadták el Európa első alkotmányát?

Alkotmánymódosítások az Egyesült Államokban

Az Amerikai Egyesült Államok alkotmányát elfogadása, 1787. szeptember 17-e óta mindössze huszonhét alkalommal módosították. Alkotmánykiegészítés mondta ki például a rabszolgaság eltörlését 1865-ben, valamint a választójog általánossá tételét a 18 év feletti állampolgárok számára 1971-ben.

Azt az állami és jogi berendezkedést tekintették és tekintjük alkotmányosnak, amely a következő alapelvek szerint működik:

- érvényesül az államhatalmi ágak megosztásának és elválasztásának elve;
- az állami főhatalom forrása a nép (a népszuverenitás elve);
- a törvények uralma valósul meg, az állam jogállamként működik;
- az emberi jogokat az állam elismeri és biztosítja;
- az állampolgárok a törvény előtt egyenjogúak.

A HATALOMMEGOSZTÁS ELVE

Az államhatalmi ágak megosztásának elve történetileg az abszolút monarchiák önkényével szemben fogalmazódott meg, az önkényuralom megszüntetésének eszköze volt. A hatalmi ágak hagyományos „hárompólusú” rendszere a törvényhozó, a végrehajtó és a bírói hatalmakat foglalja magában.

törvényhozó, végrehajtó, bírói hatalom

 Történelmi tanulmányaidból idézd fel, mikor és kik fogalmazták meg először a három hatalmi ág szétválasztásának követelményét!

Olvasd el a 20. oldalon lévő szemelvényt! Milyen hatalmi ágakat különböztetett meg Montesquieu [monteszkjó]?

A hatalommegosztás a modern democráciákban a klasszikus megoldáshoz képest bonyolultabb hatalomgyakorlási mechanizmust, kölcsönös intézményi korlátok rendszerét jelenti, amelyhez kapcsolódóan egyre több önálló hatáskörű intézményt hoznak létre (pl. alkotmánybíróságok, ombudsmanok).

önálló hatáskörű szervek (pl. alkotmánybíróságok)

A NÉPSZUVERENITÁS

A népszuverenitás kezdetben a rendi képviselet választópolgárok által választott népképvisellel való felváltását jelentette.

képviseleti demokrácia

 Mikor volt az első népképviselési választás Magyarországon?

Később – a 19. század végén – ez az eszme összekapcsolódott az általános, egyenlő, közvetlen és titkos választójog követelésével, amely kiszélesítette a demokratikus hatalomgyakorlás népképviselési alapját: maga a nép vált szuverénné.

A választópolgárok nemcsak az általuk választott képviselők útján, hanem közvetlenül (pl. népszavazást kezdeményezve) is gyakorolhatják hatalmukat.

közvetlen demokrácia

 Olvassátok el a 21. oldalon található szemelvényt! Mi volt Rousseau [russzó] véleménye a képviseleti demokráciáról?

A TÖRVÉNYEK URALMA, A JOGÁLLAM

a törvény a közakarat kifejezője

A törvények uralma jelenti egyrészt azt, hogy a jogrendszer alapja az alkotmány és a törvény, amelyek a népszuverenitás eszméjét megvalósítva a közakarat kifejezői. Az elv másik jelentése, hogy a törvényeket minden állami szervnek, minden állampolgárnak és a társadalom valamennyi szervezetének tiszteletben kell tartania.

a jogbiztonság elve

A jogállam fogalmát a magyar Alkotmánybíróság több határozatában értelmezte. A jogállam elképzelhetetlen a törvényesség, a jogbiztonság nélkül.

❓ Tanulmányozzátok a 32. oldalon található alkotmánybírósági határozatot! [11/1992. (III. 5.) AB határozat] Mit jelent számotokra a biztonság és a jogbiztonság?

AZ EMBERI JOGOK

az amerikai, az angol és a francia deklarációk

az Emberi jogok egyetemes nyilatkozata

A polgári forradalmak gyakran éppen az emberi jogok deklarációival vették kezdetüket.

Az Emberi jogok egyetemes nyilatkozatának elfogadását követően az emberi jogok az egész emberiség ügyévé váltak.

❓ Milyen emberi jogi deklarációkat ismersz? Mit mondtak ki például a tulajdonjogra vagy a vallásgyakorlásra nézve?
Olvasd el a 16. oldalon található Egyetemes nyilatkozatot! Milyen szabadságjogokat találsz benne?

AZ ÁLLAMPOLGÁRI EGYENLŐSÉG

Az egyenlőség az egész jogrendszert átható alapelv, amely tiltja a hátrányos megkülönböztetést (diszkriminációt). Történetileg számos formája fogalmazódott meg az alkotmányokban, pl. a nemek egyenjogúsága, a nemzetiségi, a felekezeti egyenjogúság. A jog bizonyos esetekben pozitív diszkriminációt alkalmaz. Ez a formális egyenlőség szabályának túllépését jelenti, ami mindenekelőtt a kisebbségek jogi helyzetét érinti.

❓ Mi lehet a szerepe a pozitív diszkriminációnak a kisebbségi nyelvhasználat területén?

Polgárként számos élethelyzetben kisebbségben vagyunk vagy lehetünk. A többség és a kisebbség viszonya a demokráciák ősi dilemmája. A demokratikus alkotmányok általában intézményesen védik a kisebbségeket.

❓ Mondj néhány példát a fenti megállapításra vonatkozóan!

Ez az alapelv – amely a klasszikus alapelvek családjához illeszthető – nemcsak a polgár, hanem a kormányzás viszonylatában is érvényesül. Az alkotmányos rendszerek működésének egyik alapelve a választásokon győztes többség uralma.

A többség kormányoz, ugyanakkor az alkotmányban biztosítani kell a kisebbség (azaz az ellenzék) jogait is.

a diszkrimináció tilalma
pozitív diszkrimináció

kisebbségi jogok
(pl. az anyanyelv használata)

ellenzéki jogok

Ellenzéki jogok az angol parlamentben

Régi angol parlamenti hagyomány, hogy a legnagyobb ellenzéki párt „árnyékkormányt” alakít saját tagjai sorából. Az „árnyékkormány” „miniszterelnöke” az ellenzék vezetője, tagjai pedig az ellenzéki szakpolitikusok, az egyes szakterületeken dolgozó munkacsoportok vezetői. A kormány tevékenységének bírálata kapcsán mindig az adott szakterületen felkészült „árnyékminiszter” mondja el a véleményét, az ellenzéki kritika mellett megjelenítve a párt programját is.

EGYÉB ALAPELVEK

**többspártrendszer
piacgazdaság
a hatalom kizárólagos
birtoklásának tilalma**

A demokratikus alkotmányok a kiemelt klasszikus alapelveken kívül számos további elvi tételt is tartalmazhatnak: törvénybe foglalják például a többspártrendszert és a piacgazdaságot, a magántulajdon szentségét; különválasztják az államot a politikától és a gazdaságtól; tiltják a hatalom kizárólagos birtoklását.

? Tanulmányozzátok a Virginiai nyilatkozat 16 pontját (lásd a 18. oldalon)! Melyek tartoznak a klasszikus alapelvekhez és melyek a történelmi helyzetből fakadó további elvi tételek?

A klasszikus alkotmányos alapelvek a demokratikus értékek hordozói. Az emberiség új- és legújabbkori történelmében azonban nem csak ilyen értékek mentén szerveztek államokat. A diktatúrák, a totalitárius rendszerek (a fasizmus, a kommunizmus) tagadták a fenti elveket.

Sok más „izmus” is megkérdőjelezi az alkotmányos alapértékek egyikét-másikat: ilyenek – többek között – az anarchizmus, a nacionalizmus, a neoliberalizmus, a konzervativizmus, a populizmus.

? Válasszátok ki és elemezzétek valamelyik „izmust”, és fogalmazzátok meg, hogy milyen szempontból tagadja az alkotmányosság klasszikus követelményeit!

Az alkotmányos alapértékek nem merev hittételek, hanem dinamikusan fejlődő, élő rendszert alkotnak. Ellentét lehet például a közvetlen és a képviseleti demokrácia, az igazságosság és a törvényesség, a szabadság és az egyenlőség, a jogok és a kötelességek között. De említhető a hatékonyság és a demokrácia ellentétpárosa is.

Ajánlott irodalom

Bibó István: Az államhatalmak elválasztása egykor és most. In *Válogatott tanulmányok 1945–1949*. II. kötet, Magvető, Budapest, 1986. 367–397. o.

Mitchell, Ralph: *Az Egyesült Államok alkotmánya*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1995.

Sári János: *A hatalommegosztás*. Osiris Kiadó, Budapest, 1995.

Badó Attila – Trócsányi László (szerk.): *Nemzeti alkotmányok az Európai Unióban*. Complex Kiadó, Budapest, 2005.

Goodbye Bafana (belga–dél-afrikai–angol–luxemburgi filmdráma). Rendező: Bille August. Budapest Film, 2007.

Vitatéma

FEHÉRORSZORSZÁG: SZABADON ENGEDTEK KILENC ELLENZÉKI TŰNTETŐT

Kiengedték a börtönből a tavaly decemberi ellenzéki tiltakozások kilenc résztvevőjét, akiket Aljakszandr Lukasenka elnök kegyelemben részesített. Fehérorosz jogvédők hétfőn közzétették a kilencedik megkegyelmezett nevét is.

Uladzimir Hamicsenka hétfőn lakóhelyére távozott a mahiljovi büntetés-végrehajtó intézetből közölte a Vjaszna-96 helyi emberjogi csoport. Augusztus 13-án szabadlábra helyezték Dzmítrij Drozdót, Arcjom Hribkavot, Szarhej Kazakovot, Javhen Szakretet, Uladzimir Jaromenakot, Vaszil Parfjanakavot, Vital Macukevicset és Aljakszandr Kvjatkevicset.

A volt szovjetköztársaságot 1994 óta vaskézrel irányító Alexandr Lukasenka fehérorosz államfő augusztus 11-én kegyelmezett meg a kilenc férfinak, akik aktívan vettek részt a 2010. decemberi elnökválasztás utáni tiltakozó megmozdulásokban.

A fehérorosz bíróságok összesen 41 embert ítéltek el a tüntetésekben való részvétel miatt. Közöttük van több volt elnökjelölt, így Andrej Szannyikav, Mikalaj Sztatkevics és Dzmítrij Usz, akik továbbra is börtönben ülnek. Uladzimir Nyekljajev volt elnökjelöltet kétévi szabadságvesztésre ítéltek kétévi próbaidőre felfüggesztve, Vital Rimasevszkij volt elnökjelöltet pedig feltételesen kétévi szabadságvesztéssel sújtotta a bíróság.

A december 19-i, incidensekkel tarkított ellenzéki tüntetést a rendőrség kíméletlenül feloszlatta. Több mint 600 embert állítottak elő, közöttük több ellenzéki jelöltet. A megtorló intézkedést elítélte az Egyesült Államok és az Európai Unió, amelyek szankciókkal sújtották Aljakszandr Lukasenka rendszerét.

2011. augusztus 15.

Forrás: www.hirado.hu

Vitassátok meg, hogy a fentiek alapján alkotmányos államnak tekinthető-e Fehéroroszország! Egy T tábla segítségével páros munkában gyűjtsetek érveket az igen és a nem mellett, majd 4-6 fős csoportokban egyeztessétek álláspontotokat, és készítsetek egy közös T táblát! Törekedjete arra, hogy végül olyan konszenzus szülessen, amely a csoport minden tagja számára elfogadható. (Segíthet a munkában, ha végiggondoljátok, hogy milyen alkotmányos elvek szenvedhettek sérelmet!)

Aljakszandr Lukasenka

Ellenzéki tüntetők felvonulása Minszkben a fehérorosz elnökválasztás estéjén

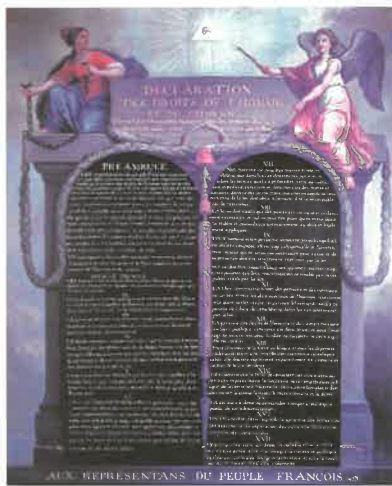
Rohamrendőrök támadnak a minszki tüntetőkre

 Szemelvények

AZ EMBERI ÉS POLGÁRI JOGOK NYILATKOZATA, 1789. AUGUSZTUS 26. (részlet)

A francia nép nemzetgyűlésben összeült képviselői abban a meggyőződésben, hogy a közszerencsétlenségnek s a kormányok romlásának egyedül való oka az ember jogainak nem ismerésében, feledésében vagy megvetésében rejtezik, elhatározták, hogy ünnepeles nyilatkozatban terjesztik elő az ember természetes, elidegeníthetetlen és megszentelt jogait, avégből, hogy a társadalom tagjait ez az állandóan szemük előtt lebegő nyilatkozat szüntelenül emlékeztesse jogaikra és kötelességeikre, valamint avégből, hogy a törvényhozó s a végrehajtó hatalom cselekedetei, minden politikai intézmény céljával bármely pillanatban összehasonlíthatók lévén, nagyobb tiszteletben részesüljenek, s végül avégből, hogy a polgároknak ezentűl immár egyszerű és kétségbevonhatatlan elveken nyugvó követelése mindenkor az alkotmány s a közjólét fenntartását szolgálják. Következésképpen tehát a nemzetgyűlés a Legfelsőbb Lény jelenlétében és oltalma alatt ezennel elismeri és kinyilatkoztatja az ember és a polgár alább következő jogait.

- I. Minden ember szabadnak és jogokban egyenlőnek születik és marad; a társadalmi különbségek csakis a közösség szempontjából való hasznosságon alapulhatnak.
- II. Minden politikai társulás célja az ember természetes és elvülhetetlen jogainak megőrzése. E jogok: a szabadság, a tulajdon, a biztonság s az elnyomatással szemben való ellenállás.
- III. Minden szuverenitás elve természeténél fogva a nemzetben lakozik; sem testület, sem egyén nem gyakorolhat hatalmat, ha mely (az) nem határozottan tőle ered.
- IV. A szabadság annyit jelent, hogy mindent szabad, ami másnak nem árt. Az egyes ember természetes jogainak gyakorlása tehát más korlátokba nem ütközhetik, mint azokba, amelyek a társadalom többi tagjai számára ugyane jogok élvezetét biztosítják; s e korlátokat csakis a törvény határozhatja meg.
- V. A törvénynek csak a társadalomra nézve ártalmas cselekedetek megtiltására van joga. Amit a törvény nem tilt, azt senki nem akadályozhatja meg, s amit a törvény el nem rendel, arra senkit kényszeríteni nem lehet.
- VI. A törvény a közakarat kifejezése; alkotásában minden polgárnak joga van személyesen vagy képviselői révén közreműködni. A törvény egyformán törvény mindenki számára, akár védelmez, akár büntet; s mivelhogy a törvény előtt minden polgár egyenlő, tehát minden polgár egyformán alkalmazható minden közhivatalra, állásra és méltóságra, erényeik és képességeik különbözőségén kívül egyéb különbséget nem ismerve.

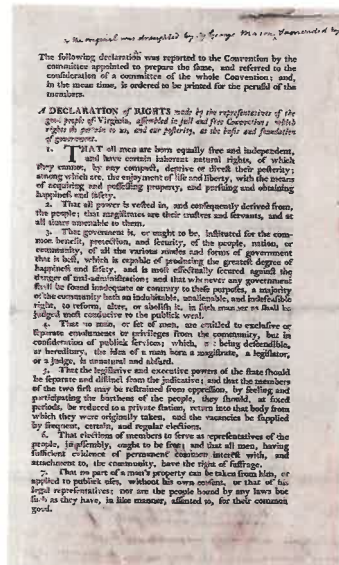
- VII. Vád alá helyezni, letartóztatni s fogva tartani bárkit is csak a törvény által meghatározott esetekben s a törvény által előírt formák közt lehet. Mindenki büntetendő, aki önkényes rendelkezéseket szorgalmaz, kiad, végrehajt, vagy végrehajthat; viszont minden polgárnak, akit a törvény értelmében megidéznek, vagy őrizetbe vesznek, haladéktalanul engedelmeskednie kell – s ha ellenállást tanúsít, bűnösnek vallja magát vele.
- VIII. A törvény csak szigorúan és nyilvánvalóan szükséges büntetési tételeket állapíthat meg, s büntetéssel sújtani senkit másként nem lehet, mint a bűncselekmény elkövetése előtt meghozott és kihirdetett, valamint szabályszerűen alkalmazott törvény értelmében.
- IX. Mindaddig, míg bűnössé nem nyilvánítják, minden ember ártatlannak vélemezendő. Ha tehát letartóztatása mégis elkerülhetetlenné válik, a törvénynek szigorúan meg kell torolnia minden olyan keményebb rendszabályt, amelyet a szökés megakadályozásának szükségessége nem indokol.
- X. Senkit meggyőződése s vallási nézetei miatt háborgatni nem szabad, feltéve, hogy e meggyőzések s nézetek megnyilvánulása a törvény által megszabott közrendet nem zavarja.
- XI. A gondolatok és vélemények szabad közlése az embernek egyik legértékesebb joga; ennél fogva minden polgár szabadon szólhat, írhat s nyomtathat ki bármit, felelősséggel tartozván viszont e szabadsággal való visszaélésért a törvény által meghatározott esetekben.
- XII. Az ember és a polgár jogainak biztosítása karhatalom fenntartását teszi szükségessé; e karhatalomnak tehát az összesség hasznára kell szolgálnia, nem pedig azoknak külön céljaira, akiknek személyére e karhatalom rábízatik.
- XIII. A karhatalom és a közigazgatás költségeinek fedezésére nélkülözhetetlenül szükséges mindenkinek közös hozzájárulása; s e hozzájárulást, kinek-kinek képessége szerint, a polgárok összessége közt egyenlően kell elosztani.
- XIV. A polgároknak saját személyükben vagy képviselőik útján joguk van e közös hozzájárulás szükségességét megállapítani s azt szabadon megszavazni, valamint felhasználását nyomon követni, s meghatározni mennyiségét, alapját, elosztását, behajtását és időtartamát.
- XV. A társadalomnak joga van a közigazgatás minden tisztviselőjét számadásra vonnia.
- XVI. Az olyan társadalomnak, amelyből e jogok biztosítékai hiányoznak, s ahol a törvényhozó és a végrehajtó hatalom szétválasztását nem hajtották végre, semmiféle alkotmánya nincs.
- XVII. Tulajdonától – lévén a tulajdonjog szent és sérthetetlen – senki meg nem fosztható, legfeljebb csakis oly esetekben, amikor ezt a közösség érdekében fakadó nyilvánvaló és törvényes úton megállapított szükségesség követeli meg – ám ekkor is csak előzetes kártalanítás fejében.

VIRGINIAI NYILATKOZAT (1776. JÚNIUS 12.)

Jogok nyilatkozata, melyet Virginia derék népének képviselői alkottak teljes és szabad gyűlekezetiükben, s amely jogok, mint a kormányzat keletkezésének alapjai, a maguk és utódaik tulajdonának tekintendők.

- I. Minden ember, a természet rendje szerint, egyenlően szabad és független, s mindenkinek bizonyos veleszületett jogai vannak, amelyektől, ha társadalmi közösségbe is kerül, semmiféle szerződés meg nem foszthatja, vagy utódaitól azokat el nem veheti; ilyenek: az élet és a szabadság élvezete, ezzel kapcsolatosan a tulajdon megszerzésének és birtoklásának, a boldogságra és biztonságra irányuló törekvésnek, valamint azok elnyerésének joga.
- II. Minden hatalom a néptől ered; s az ruhazza át képviselőire; az előljárók az ő megbízottai és kiszolgálói, s mindenkor felelősséggel tartoznak.
- III. A kormányzat mindig a nép, a nemzet, a közösség együttes jólétéért, védelméért és biztonságáért van, és kell hogy legyen; a kormányformák és módok összes változatai közül az a legjobb, amely a legnagyobb fokú biztonságot és boldogságot teremti meg, s a leghatásosabb védelmet nyújtja a rossz közigazgatás veszélye ellen; és ha egy kormányzat e célra alkalmatlan, vagy e céllal szembekerül, akkor a közösség többségének elvitathatatlan, elidegeníthetetlen, megdönthetetlen joga, hogy azt megreformálja, megváltoztassa, vagy eltörölje úgy, ahogy a közjólét szempontjából leghasznosabbnak véli.
- IV. Egyetlen ember, egyetlen embercsoport sem jogosult arra, hogy kizárólagos és különleges előnyöket vagy előjogokat kapjon a közösségtől, hacsak nem a közszolgálatok jutalmául, ezek viszont nem örökölhetők, éppúgy nem örökölhetők az előljárói, törvényhozói vagy bírói hivatalok sem.
- V. A törvényhozó, végrehajtó és bírói hatalmat szét kell választani, s hogy a törvényhozó és végrehajtó hatalom gyakorlóira ne hathasson kényszer és maguk is érezzék és megosszák a nép terhét, meghatározott idő letelte után üzzenek újból magánfoglalkozást, térjenek vissza a közösségbe, melyből eredetileg kiküldték őket, s az üresedéseket gyakori, biztos és szabályos választások által kell betölteni, amikor is az előbbi tagok mindegyike vagy újraválasztható, vagy nem, ahogy azt a törvény előírja.
- VI. Biztosítani kell a szabad képviselő-testületi választásokat és minden embernek, aki elegendő tanújelét adja a közügyek iránti állandó érdeklődésének és ragaszkodásának, szavazati jogot kell adni, s nem szabad senkire adókat kivetni, vagy

senkitől tulajdonát a köz céljaira elvenni, a saját vagy választott képviselői hozzájárulása nélkül, vagy pedig az illetők tulajdonát a köz javára korlátozni, hasonló módon keletkezett törvény nélkül.

- VII. Minden olyan hatósági hatalom, amely felfüggeszti a törvények érvényét, vagy törvényeket alkalmaz a nép képviselőinek hozzájárulása nélkül, sérti azok jogait és nem gyakorolható.
- VIII. Minden embernek joga van ahhoz, hogy főbőnjáró és egyéb bűnügyekben megkérdesse a vád okát és természetét, hogy a vádlókkal és tanúkkal szembesítsék, hogy tanúkat jelentsen be saját érdekében, és joga van sürgős bírósági tárgyaláshoz, amelyet környékeliekből álló tizenkét tagú esküdtszék folytat le, s amelynek egyhangú döntése nélkül senki bűnösnek nem található; senki sem kényszeríthető arra, hogy önmaga ellen valljon; szabadságától senki meg nem fosztható, kivéve az ország törvényei vagy a főrendek ítélete alapján.
- IX. Nem szabad túlzott óvadékot követelni, sem mértéktelen pénzbírságot kivetni, sem pedig kegyetlen és szokatlan büntetést kiszabni.
- X. Olyan általános meghatalmazás, amellyel egy tisztviselő vagy megbízott személy utasítást kap, hogy meghatározott bűncselekmény bizonyítéka nélkül bármely gyanús helyen kutathasson, vagy megnevezetlen személyeket, illetve bárkit, akinek bűnössége részletesen feltüntetve és bizonyítékokkal alátámasztva nincs, elfoghasson: sértő és zsarnoki, s így megengedhetetlen.
- XI. Tulajdonra vonatkozó vitáknál és oly pereknél, amelyekben ember áll emberrel szemben, a régi esküdtbíróóság tárgyalása részesítendő előnyben, bármilyen más bírósággal szemben és azt sérthetetlennek kell tartani.
- XII. A sajtószabadság a szabadság egyik hatalmas védőbástyája és azt soha más, mint zsarnoki kormányzatok, nem korlátozhatják.
- XIII. A jól szervezett népfelkelő sereg, amely a népből alakul, a szabad állam igazi, természetes és biztos védelme; állandó hadsereg, mivel a szabadságot veszélyezteti, békeidőben elkerülendő; a katonaságot, mint alárendeltjét, minden esetben a polgári hatalom irányítja.
- XIV. A népnek joga van egységes kormányzathoz; és ezért Virginia kormányától független vagy különálló kormány ne alakulhasson.
- XV. A szabad kormányzatot és a szabadság áldását nem őrizheti meg egyetlen nép sem, ha nem ragaszkodik megingathatatlanul az igazsághoz, a mérséklethez, a józansághoz, a takarékosághoz és az erényhez, s nem vizsgálja meg gyakran alapelveit.
- XVI. A vallást, illetve azt az odaadást, amellyel Teremtőnknek tartozunk és azt a módot, ahogy azt gyakoroljuk, csak az ész és a meggyőződés irányítsa, ne pedig az erő vagy erőszak; épp ezért minden ember egyenlő joga, hogy vallását, lelkiismerete parancsa szerint, szabadon gyakorolhassa; és a keresztényi türelemből ered az a kölcsönös kötelességünk, hogy szeretettel és irgalommal legyünk egymás iránt.

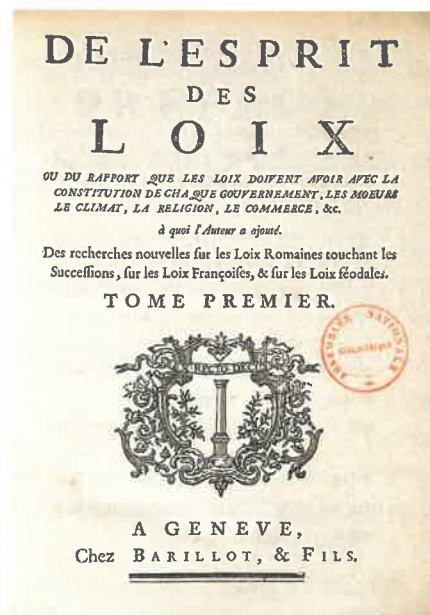

MONTESQUIEU: A TÖRVÉNYEK SZELLEMRŐL (1748)
TIZENEGYEDIK KÖNYV, VI. FEJEZET (részlet)

Anglia alkotmánya

Minden államban háromféle hatalom van: a törvényhozó hatalom, a nemzetközi jog alá tartozó dolgokra vonatkozó végrehajtó hatalom, végül az a végrehajtó hatalom, amely a polgári jog alá tartozó dolgokra vonatkozik.

Az első hatalom által a fejedelem vagy a hatóság bizonyos időre vagy egyszer s mindenkorra törvényeket alkot, és módosítja vagy eltörli a fennálló törvényeket. A második hatalomnál fogva a fejedelem békét köt vagy háborút indít, követeket küld vagy fogad, fenntartja az állambiztonságot, és megelőzi az ellenséges betöréseket. A harmadik hatalomnál fogva a fejedelem megbünteti a bűncselekményeket, vagy ítélkezik a magánosok jogvitáiban. Ez utóbbit bírói hatalomnak, az előbbit pedig egyszerűen az állam végrehajtó hatalmának nevezhetjük.

Az állampolgár részére a politikai szabadság azt a lelki nyugalmat jelenti, amely abból a véleményből származik, melyet ki-ki saját biztonsága felől táplál. És ahhoz, hogy ez a szabadság meglegyen, olyan kormányzat szükséges, amely alatt egyik állampolgárnak sem kell egy másik állampolgártól félnie.

Ha a törvényhozó hatalom a végrehajtó hatalommal ugyanabban a személyben vagy ugyanabban a hatósági testületben egyesül, nincsen szabadság, mivel attól lehet tartani, hogy az ilyen uralkodó vagy az ilyen testület zsarnoki törvényeket fog hozni, s azokat zsarnoki módon fogja végrehajtani.

Akkor sincsen szabadság, ha a bírói hatalom nincsen elválasztva a törvényhozó, valamint a végrehajtó hatalomtól. Ha a bírói hatalom a törvényhozó hatalomhoz kapcsolódnék, az állampolgárok élete és vagyona feletti hatalom önkényes lenne, mert a bíró törvényhozó is volna. Ha a bírói hata-

lom a végrehajtó hatalomhoz lenne kapcsolva, a bírónak elnyomó hatalma lenne.

De minden elvesznék akkor, ha ugyanaz az ember vagy főembereknek, nemeseknek vagy a népnek ugyanaz a testülete gyakorolná ezt a hatalmat, a közhatározatok végrehajtásának a hatalmát és a magánosok bűncselekményei vagy jogvitái feletti ítélkezés hatalmát.

A kormányzat a legtöbb európai királyságban mérsékelt, mivel a két első hatalom birtokában lévő fejedelem alattvalóinak engedi át a harmadik hatalom gyakorlását. A törököknél, ahol ez a három hatalom a szultán kezében egyesül, szörnyű önkényuralom van.

Az itáliai köztársaságokban, amelyekben ez a három hatalom szintén egyesítve van, kevesebb a szabadság, mint a mi monarchiáinkban. Ezért azokban a köztársaságokban a kormánynak, hogy fenntarthassa magát, éppolyan erőszakos eszközökre van szüksége, mint

a törökök kormányának; erről tanúskodnak az állami inkvizítorok és az odvas fatörzs, ahová bárki bármikor bedobhat egy feljelentést tartalmazó levélkét.

Nézzük, milyen lehet az állampolgár helyzete ezekben a köztársaságokban. Ugyanannak a hatósági testületnek mint a törvények végrehajtójának minden hatalma megvan, amellyel önmagát mint törvényhozót felruházta. Általános határozataival tönkretetheti az államot, minthogy pedig még bírói hatalma is van, különleges határozataival minden egyes állampolgárt is tönkretethet.

Ezekben a köztársaságokban minden hatalom egy; és ha nem látunk is azokban olyan külső pompát, amely az önkényesen uralkodó fejedelmet jellemzi, az önkényuralmat minden pillanatban érezzük.

JEAN-JACQUES ROUSSEAU: A TÁRSADALMI SZERZŐDÉS RŐL, AVAGY A POLITIKAI JOG ELVEI (1762)
MÁSODIK KÖNYV I. FEJEZET (részlet)

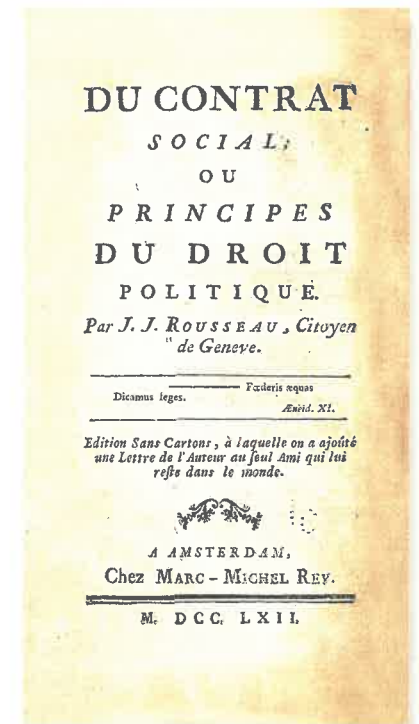
A főhatalom elidegeníthetetlen

Az imént felállított elvek első és legfontosabb következménye, hogy egyedül az általános akarat terelheti az erőket az állam létesítésének célja, azaz a közjó felé. Mert ha a társadalomalapítás a magánérdekek közötti ellentét miatt vált szükségessé, lehetővé ugyanezen érdekeknek az egyezése tette. Ez a közös elem a társadalom kötelekeit alkotó különböző érdekekben; s ha nem léteznék olyan pont, amelynek a vonatkozásában minden érdek megegyezik, semmiféle társadalom nem volna lehetséges. Egyedül e közös érdekre támaszkodva kell a társadalmat kormányozni.

Azt állítom tehát, hogy a főhatalom nem más, mint az általános akarat gyakorlása, s ennél fogva elidegeníthetetlen; mint kollektív lényt, nem képviselheti más, csak önmaga, mert az uralmat át lehet ruházni, de nem az akaratot.

Nos, ha nem lehetetlen, hogy a különös akaratok ebben vagy abban a dologban megegyezzenek az általános akarattal, az mindenképpen lehetetlen, hogy az összhang tartós és állandó legyen; mert a különös akarat természeténél fogva kedvezésre törekszik, míg az általános akarat célja az egyenlőség. [...] Ha tehát a nép feltétlen engedelmességet fogad, ezzel a fogadalommal fel is oszlatja magát, mint nép nem létezik többé. Abban a pillanatban, hogy urat emel maga fölé, vége a főhatalomnak, s az állam romokban hever.

Ez nem jelenti, hogy a főemberek parancsai ne számíthatnának az általános akarat kifejeződésének, amíg a főhatalom, bár szabadságában állna szembe szegülni vele, nem teszi. Az általános hallgatás ilyen esetben a nép beleegyezésére enged következtetni.

2. A magyar alkotmány

AZ EZERÉVES ALKOTMÁNY

Magyarországnak 1945 előtt ún. történelmi alkotmánya volt. Ez azt jelenti, hogy különböző korokban elfogadott több sarkalatos törvény és a szokás alkotta az alkotmányt.

Melyik országnak van ma is történelmi alkotmánya?

Az ezeréves alkotmánynak több korszaka különíthető el. Az első a rendi vagy nemesi alkotmány. A rendi alkotmány egyes intézményei (pl. a szabad királyválasztás, a nemesi ellenállási jog, az országgyűlés, a vármegyei önkormányzatok) segítettek a nemzeti függetlenség megőrzését, kifejezték az önálló magyar államiságot. A rendi alkotmány azonban nemesi nemzetben, előjogokban gondolkodott, és érzéketlen volt a polgári alkotmányossági eszmék iránt.

Nézz utána, milyen történelmi dokumentumokban fogalmazódtak meg a rendi jogok!

A POLGÁRI ALKOTMÁNYOZÁS KEZDETEI

a nemzeti függetlenség
védelme
érezetlenség
a társadalmi
haladás és a polgári alkotmányossági
eszmék iránt
a társadalmi haladás
gondolata

A polgári alkotmányossági eszmék a forradalmak és rendszerváltások korszakaiban fogalmazódtak meg törvényekben is. Első ízben a francia forradalom éveiben jelenik meg Magyarországon az alkotmány gondolata: az 1790–91. évi Országgyűlés törvénycikkei leszögezték, hogy Magyarország önálló állami léttel rendelkező független állam, amelynek saját alkotmánya van. Néhány korabeli – jakobinus – gondolkodó a nemzeti függetlenség eszméjét már akkor összekapcsolta a társadalmi haladással. Hajnóczy József például az egész régi rendi-feudális alkotmány gyökeres átalakítását sürgette.

Ezt az eszmerendszert vitte tovább a reformkor nagy nemzedéke. E nemzedék nagyjai – Széchenyi István, Kossuth Lajos, Deák Ferenc – azonban más és más utakon képelték el az eszmék megvalósítását.

A reformkori Országgyűlésben megfogalmazódó haladó gondolatok 1848. március 15-ét követően válhattak valódi, megvalósítható és a társadalom többsége számára elfogadható politikai programmá.

Kossuth Lajos és a Dunai Konföderáció gondolata

Kossuth Lajost a szabadságharc leverését követően, az emigrációban is folyamatosan foglalkoztatta Magyarország jövője és alkotmányos berendezkedése. Különböző alkotmánytervezeteket fogalmazott meg, ezek közül a legismertebb a Dunai Konföderáció gondolata: Magyarország, Erdély, Horvátország, Szerbia és Románia szövetségét szerte volna elérni, az Amerikai Egyesült Államokban működő szövetségi és tagállami működéshez hasonló keretben.

AZ ELSŐ POLGÁRI ALKOTMÁNYUNK

Az európai értelemben vett polgári alkotmányosságot az 1848. évi márciusi-áprilisi törvények teremtették meg. A rendi (abszolút) monarchiát felváltotta az alkotmányos királyság. Az 1848. évi IV. törvénycikk értelmében az Országgyűlés megbízatása három évre szólt, s évenként rendszeresen ülésezni volt köteles. Az 1848. évi V. törvénycikk megszüntette a rendi képviseletet, s helyette – ki szélesítve a választójogot – a polgári népképviseletre tért át.

Tanulmányozzátok a 26. oldalon található 1848. évi III. törvénycikket! Mit jelent az, hogy az ország alkotmányos királysággá alakult át?

1848-ban nem jött létre más államokhoz – pl. a francia–belga alkotmányfejlődéshez – hasonló önálló, írott alkotmány. A márciusi-áprilisi törvények együtt, összességükben deklarálták a klaszikus alkotmányossági eszméket, így például az emberi jogokat, mindenekelőtt a politikai szabadságjogokat.

AZ ALKOTMÁNYOS INTÉZMÉNYEK KIÉPÍTÉSE

A kiegyezésről szóló 1867. évi XII. törvénycikk az 1848-as törvényekre figyelemmel alakította ki a polgári jogállamot, kiépültek és működtek annak jogintézményei (pl. az Országgyűlés, az önkormányzatok, a bíróságok, az Állami Számvevőszék stb.). 1918-ban a polgári demokratikus forradalmat követően, amikor Magyarország rövid ideig „független és önálló népköztársaság” volt, szembefordult az ezeréves történelmi alkotmánnyal.

polgári alkotmány

az európai
alkotmányossági
eszmék megvalósulása

ideiglenes államforma

Az 1920. évi I. tc. az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről született meg.

Az első és a második világháború közötti politikai rendszert az ideiglenes berendezkedés jellemezte. Az Országgyűlés működött, az államfői tisztséget a királyságban a kormányzó töltötte be (Horthy-rendszer).

Miért tette a király nélküli királyság ideiglenessé az államberendezkedést?

AZ 1946. ÉVI I. TÖRVÉNY**a parlamenti köztársaság megteremtése**

Az 1946. évi I. törvény Magyarország első, a gyakorlatban is működő, nem teljes körűen szabályozó „kisalkotmánya” volt. Törvénybe foglalta, hogy Magyarország államformája köztársaság, kormányformája parlamenti köztársaság.

a népköztársaság erőszakos kialakítása

Az 1946. évi I. törvény mindössze csak három és fél évet élt. Az 1949. évi XX. törvénnyel a polgári köztársaságot felváltotta a szovjet típusú „népköztársaság”, amely tagadta az alkotmányosság klasszikus alapelveit. A négy évtizedig tartó pártállam (a Kádár-rendszer) államjogi berendezkedésének főbb jellemzői voltak a következők:

- a hatalom egységének elve;
- a szovjet mintájú tanácsrendszer;
- az alapjogok garanciáinak hiánya;
- a párt vezető szerepének mindenekfelettsége;
- a társadalmi tulajdon és a tervgazdálkodás;
- a Szovjetunióhoz való viszony, illetve a szövetségi kapcsolatok (KGST, Varsói Szerződés) megkérdőjelezhetetlensége.

Kollektív államfői testület

1949 és 1989 között nem volt köztársasági elnöke Magyarországnak. A Népköztársaság Elnöki Tanácsa (NET) kollektív államfői testületként működött: elnökből, két helyettes elnökből, titkárból és tizenhét tagból állt, akiket az országgyűlési képviselők választottak saját maguk közül. Mivel ebben az időszakban a törvényalkotásra jogosult Országgyűlés csak rendkívül ritkán ülésezett, a NET – demokratikusnak semmiképpen nem nevezhető módon – törvényerejű rendeletek megalkotásával szabályozta az állampolgárokat érintő legfontosabb kérdéseket.

AZ ALKOTMÁNYOS ÁTMENET KORSZAKA

1989. október 23-án, a harmadik parlamenti köztársaság (1918 és 1946 után 1989) kikiáltásának napján az 1848-as és az 1946-os magyar közjogi hagyományokat folytató parlamentáris kormányzati rendszer jött létre. Magyarországon békés, tárgyalásos úton történt az alkotmányos rendszerváltás. A rendszerváltás közjogi folyamatát az 1949. évi XX. törvényt módosító 1989. évi XXXI. törvény hajtotta végre. Az Alkotmányt az első szabad választásokat követően is jelentős mértékben módosították (1990. évi XL. törvény), később pedig többek között az Európai Unióba való belépést megelőzően (2002. évi LXI. törvény).

Gyűjtsd össze, hogy a rendszerváltás mely jellegzetességeit emeli ki a Szemelvények között található alkotmánybíróági határozat!

A magyar alkotmány 1989. október 23-a óta megfelelt az európai alkotmányosság hagyományos követelményeinek, klasszikus alapelveinek, önmagát azonban ideiglenesnek tekintette.

Kerekasztal-tárgyalások

A rendszerváltást előkészítő legfontosabb döntések 1989-ben a Kerekasztal-tárgyalásokon születtek meg. Az állampárt és az ellenzéki szervezetek a Nemzeti Kerekasztal egyeztető tárgyalásain, illetve különféle szakmai munkacsoportok állapotok meg a legfontosabb politikai, társadalmi és alkotmányozási kérdésekben. A Kerekasztal keretében született megállapodásokat a parlament szentesítette.

A Nemzeti Háromszög – az MSZMP, az Ellenzéki Kerekasztal és a Harmadik Oldal – tárgyalása 1989 augusztusában

AZ ALAPTÖRVÉNY ELFOGADÁSA

Ezt a folyamatot zárta le a 2011. április 25-én elfogadott és 2012. január 1-jén hatályba lépett új alkotmány, amely önmagát Magyarország első egységes Alaptörvényének nevezi. Az ideiglenességet lezáró és az 1949. évi XX. törvényt hatályon kívül helyező Alaptörvény ugyanakkor jelentős mértékben támaszkodik az 1989-es alkotmányra és annak módosításaira.

Az Alaptörvény *Nemzeti Hitvallás* címet viselő preambuluma tiszteleg történeti alkotmányunk vívmányai előtt. Az Alapvetés R) cikke kimondja: az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt *Nemzeti Hitvallással* és történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni.

kartális alkotmány

Az Alaptörvény az európai alkotmányokhoz hasonlítható kartális alkotmány, amely a hagyományos tárgyköröket szabályozza, nevezetesen:

- az alapjogokat,
- az államszervezet alapjait,
- a jogrend alapjait.

sarkalatos törvények

Az Alaptörvény ugyanakkor több fontos szabályozási kérdést rábíz a sarkalatos törvényekre.

Az új alkotmány nemzeti karaktere erősödött, határozottan értékvédő szellemiségű, kiemelten védi a nemzeti értékeket és a jövő nemzedékek érdekeit.

Kritikusai leginkább a hatalommegosztás új rendjét és a történelmi narratíváját teszik szóvá. Az új Alaptörvény is mérhető az alkotmányosság klasszikus alapelveivel.

Tanulmányozzátok az Alaptörvény – *Szemelvények* között megtalálható – Alapvetés című fejezetét! Hol jelennek meg ebben az alkotmányosság klasszikus alapelvei?

Ti hogyan fogalmaznátok meg a Nemzeti Hitvallást? Alkossatok csoportokat, és írjatok saját szövegváltozatokat, melyet olvassatok fel az osztály előtt!

Ajánlott irodalom

Csizmadia Andor (sajtó alá rend.): *Hajnóczy József közjogi-politikai munkái*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1958.

Deák Ferenc: *Adalék a magyar közjoghoz*. KJK, Budapest, 1987. (Reprint kiadás)

Eckhart Ferenc: *Magyar alkotmány- és jogtörténet*. Osiris Kiadó, Budapest, 2000.

Jakab András: *Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2011.

Smuk Péter: *Magyar közjog és politika 1989–2011*. Osiris Kiadó, Budapest, 2011.

Romsics Ignác: *Volt egyszer egy rendszerváltás*. Rubicon-könyvek, Budapest, 2003.

Bihari Mihály: *Alkotmányos rendszerváltás*. Előadás a Mindentudás Egyetemén. 2005. 04. 25. <http://mindentudas.hu>

Good bye, Lenin! (német vígjáték). Rendező: Wolfgang Becker. IMDb, 2002.

Szemelvények**1848. ÉVI III. TÖRVÉNYCIKK FÜGGETLEN MAGYAR FELELŐS MINISTERIUM ALAKÍTÁSÁRÓL (eredeti szöveggözlés, részletek)**

1. § *Ő Felségének a királynak személye szent és sérthetetlen.*
2. § *Ő Felségének az országbóli távollétében a nádor s királyi helytartó az országban s ahhoz kapcsolt részekben, a korona egységének, s a birodalom kapcsolatának épségben tartása mellett, a végrehajtó hatalmat a törvény s alkotmány ösvényén teljes hatalommal gyakorolja, s ez esetben a mostani nádor cs. kir. főherczeg Istvánnak személye hasonlóképen sérthetetlen.*
3. § *Ő Felsége, s az Ő távollétében a nádor s királyi helytartó a végrehajtó hatalmat a törvények értelmében független magyar ministerium által gyakorolják, s bár-melly rendeleteik, parancsolataik, határozataik, kinevezéseik, csak úgy érvényesek, ha a Buda-Pesten székelő ministerek egyike által is aláíratnak.*
4. § *A ministeriumnak mindegyik tagja mindennemű hivatalos eljárásáért felelős.*
5. § *A ministerium székhelye Buda-Pest.*
6. § *Mindazon tárgyakban, mellyek eddig a m. k. udvari kancelláriának, a k. helytartó tanácsnak, s a k. kincstárnak, ide értvén a bányászatot is, köréhez tartoztak, vagy azokhoz tartozniok kellett volna, s általában minden polgári, egyházi, kincstári, katonai, és általában minden honvédelmi tárgyakban Ő Felsége a végrehajtóhatalmat ezentúl kizárólag csak a magyar ministerium által fogja gyakorolni.*
7. § *Az érsekek, püspökök, prépostok, s apátoknak és az ország zászlósainak kinevezése, a kegyelmezés jogának gyakorlata, és a nemességnek, címeknek, s rendeknek osztása mindig az illető felelős magyar minister ellenjegyzése mellett, egyenesen Ő Felségét illeti.*
8. § *A magyar hadseregnek az ország határain kívüli alkalmazását, nem különben a katonai hivatalnoki kinevezéseket, szinte úgy Ő Felsége fogja, a 13. § szerint, folyvást királyi személye körül leendő felelős magyar minister ellenjegyzése mellett elhatározni.*
9. § *Azon tárgyak, mellyek a 6-ik §-ban említett kormánytestületek által végelhatározás végett Ő Felségéhez szoktak felterjesztetni, kivéve a 7-ik és 8-ik szakaszokban kijelölteket, Ő Felségének az országbóli távollétében a ministerium által a nádor s királyi helytartó elhatározása alá terjesztendők.*
10. § *A ministerium áll: egy elnökből, s ha az maga tárczát nem vállal, kivüle még nyolcz ministerből.*
11. § *A miniszerelnököt Ő Felségének az országbóli távollétében a nádor s királyi helytartó, Ő Felségének jóváhagyásával nevezi.*
12. § *Ministertársait legfelsőbb megerősítés végett az elnök teszi javaslatba.*
13. § *A ministerek egyike folyvást Ő Felségének személye körül lesz, s mindazon viszonyokba, mellyek a hazát az örökös tartományokkal közösen érdeklík, befolyván, azokban az országot felelősség mellett képviseli.*

- 14. §** A ministeriumnak azon tagján kívül, melly a Felség személye körül a 13. §-ban említett ügyekre ügyelend, következő osztályai lesznek.
a) Belügyek. b) Országos pénzügy. c) Közmunka és közlekedési eszközök, és házjóság. d) Földművelés, ipar és kereskedés. e) Vallás és közoktatás. f) Igazságszolgáltatás és kegyelem; és g) Honvédelem osztályai.
- 15. §** Mindegyik osztálynak, valamint az ahhoz tartozó, s az illető osztályfőnökök vezérlete alatt állandó hivatalos személyzetnek élén külön miniszter áll.
- 16. §** A kebelébeni ügykezelés módját a ministerium maga határozza meg.
- 17. §** Az összes ministerium tanácsülésében, midőn Ő Felsége, vagy a nádor királyi helytartó abban jelen nincs, a miniszterelnök elnököl, ki e tanácsot, midőn szükségesnek látja, mindenkor összehívhatja.
- 18. §** Mindegyik miniszter azon rendeletért, mellyet aláír, felelősséggel tartozik. [...]
- 26. §** Az ország minden törvényhatóságainak eddigi törvényes hatósága ezentúl is teljes épségében fentartandó.
- 27. §** A törvényes bíróságok és ítélőszékek törvényes önállóságukban, s a törvény további rendeleteig eddigi szerkezetükben fentartandók.
- 28. §** A miniszterek az országgyűlés mindegyik táblájánál ülésel bírnak, s nyilatkozni kívánván, meghallgatandók.
- 29. §** A miniszterek az országgyűlés mindegyik táblájánál annak kívánatára megjelenni, s a megkívántató felvilágosításokat előadni tartoznak.
- 30. §** A miniszterek hivatalos irataikat az országgyűlés mindegyik táblájának kívánatára, magának a táblának, vagy a tábla által kinevezett küldöttségnek megvizsgálása alá bocsátani köteleztetnek.
- 31. §** A miniszterek szavazattal az országgyűlésen csak azon esetben bírnak, ha a felső táblának törvény szerint tagjai, vagy követül az alsó táblához megválasztatnak.
- 32. §** A miniszterek feleletre vonathatnak:
a) Minden oly tettet, vagy rendeletet, melly az ország függetlenségét, az alkotmány biztosítékait, a fenálló törvények rendeletét, az egyéni szabadságot, vagy a tulajdon szentségét sérti, s általuk hivatalos minőségükben követetik el, vagy illetőleg adatik ki.
b) A kezeikre bízott pénz, s egyéb értékek elsikkasztásaért, vagy törvényellenes alkalmazásaért.
c) A törvények végrehajtásában, vagy a közcsend és bátorság fentartásában elkövetett mulasztásokért, a menynyiben ezek a törvény által rendelkezésükre bízott végrehajtási eszközökkel elháríthatók valának.
- 33. §** A minisztereknek vád alá helyeztetését az alsó tábla szavazatainak általános többségével rendeli el. [...]
- 37. §** A ministerium az ország jövedelmeinek és szükségeinek kimutatását – s a multa nézve az általa kezelt jövedelmekről számadását országgyűlési megvizsgálás, illetőleg jóváhagyás végett évenként az alsó táblánál bemutatni köteles.
- 38. §** A ministerium hivatalbeli fizetését, a törvényhozás további rendeleteig, a nádor s királyi helytartó határozza meg.

ALAPVETÉS

- A) cikk** HAZÁNK neve Magyarország.
- B) cikk** (1) Magyarország független, demokratikus jogállam.
(2) Magyarország államformája köztársaság.
(3) A közhatalom forrása a nép.
(4) A nép a hatalmát választott képviselői útján, kivételesen közvetlenül gyakorolja.
- C) cikk** (1) A magyar állam működése a hatalom megosztásának elvén alapszik.
(2) Senkinek a tevékenysége nem irányulhat a hatalom erőszakos megszerzésére vagy gyakorlására, illetve kizárólagos birtoklására. Az ilyen törekvésekkel szemben törvényes úton mindenki jogosult és köteles fellépni.
(3) Az Alaptörvény és a jogszabályok érvényre juttatása érdekében kényszer alkalmazására az állam jogosult.
- D) cikk** Magyarország az egységes magyar nemzet összetartozását szem előtt tartva felelősséget visel a határain kívül élő magyarok sorsáért, elősegíti közösségeik fennmaradását és fejlődését, támogatja magyarságuk megőrzésére irányuló törekvéseiket, egyéni és közösségi jogaik érvényesítését, közösségi önkormányzataik létrehozását, a szülőföldön való boldogulásukat, valamint előmozdítja együttműködésüket egymással és Magyarországgal.
- E) cikk** (1) Magyarország az európai népek szabadságának, jólétének és biztonságának kiteljesedése érdekében közreműködik az európai egység megteremtésében.
(2) Magyarország az Európai Unióban tagállamként való részvétele érdekében nemzetközi szerződés alapján – az alapító szerződésekből fakadó jogok gyakorlásához és kötelezettségek teljesítéséhez szükséges mértékig – az Alaptörvényből eredő egyes hatásköreit a többi tagállammal közösen, az Európai Unió intézményei útján gyakorolhatja.
(3) Az Európai Unió joga – a (2) bekezdés keretei között – megállapíthat általánosan kötelező magatartási szabályt.
(4) A (2) bekezdés szerinti nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerésére adott felhatalmazáshoz az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.
- F) cikk** (1) Magyarország fővárosa Budapest.
(2) Magyarország területe megyékre, városokra és községekre tagozódik. A városokban kerületek alakíthatók.
- G) cikk** (1) Születésével a magyar állampolgár gyermeke magyar állampolgár. Sarkalatos törvény a magyar állampolgárság keletkezésének vagy megszerzésének más eseteit is meghatározhatja.
(2) Magyarország védelmezi állampolgárait.
(3) Senkit nem lehet születéssel keletkezett vagy jogszerűen szerzett magyar állampolgárságától megfosztani.
(4) Az állampolgárságra vonatkozó részletes szabályokat sarkalatos törvény határozza meg.

- H) cikk** (1) Magyarországon a hivatalos nyelv a magyar.
(2) Magyarország védi a magyar nyelvet.
(3) Magyarország védi a magyar jelnyelvet mint a magyar kultúra részét.
- I) cikk** (1) Magyarország címere hegyes-talpú, hasított pajzs. Első mezeje vörössel és ezüsttel hétszer vágott. Második, vörös mezejében zöld hármashalumnak arany koronás kiemelkedő középső részén ezüst kettős kereszt. A pajzson a magyar Szent Korona nyugszik.
(2) Magyarország zászlaja három, egyenlő szélességű, sorrendben felülről piros, fehér és zöld színű, vízszintes sávból áll, amelyben a piros szín az erő, a fehér szín a hűség, a zöld szín a remény jelképe.
(3) Magyarország himnusa Kölcsey Ferenc Himnusz című költeménye Erkel Ferenc zenéjével.
(4) A címer és a zászló a történelmileg kialakult más formák szerint is használható. A címer és a zászló használatának részletes szabályait, valamint az állami kitiüntetések sarkalatos törvény határozza meg.
- J) cikk** (1) Magyarország nemzeti ünnepei:
a) március 15. napja, az 1848–49. évi forradalom és szabadságharc emlékére;
b) augusztus 20. napja, az államalapítás és az államalapító Szent István király emlékére;
c) október 23. napja, az 1956. évi forradalom és szabadságharc emlékére.
(2) A hivatalos állami ünnep augusztus 20. napja.
- K) cikk** Magyarország hivatalos pénzneme a forint.
- L) cikk** (1) Magyarország védi a házasság intézményét mint férfi és nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját.
(2) Magyarország támogatja a gyermekvállalást.
(3) A családok védelmét sarkalatos törvény szabályozza.
- M) cikk** (1) Magyarország gazdasága az értékteremtő munkán és a vállalkozás szabadságán alapszik.
(2) Magyarország biztosítja a tisztességes gazdasági verseny feltételeit. Magyarország fellép az erőfölénnyel való visszaéléssel szemben, és védi a fogyasztók jogait.
- N) cikk** (1) Magyarország a kiegyensúlyozott, átlátható és fenntartható költségvetési gazdálkodás elvét érvényesíti.
(2) Az (1) bekezdés szerinti elv érvényesítéséért elsődlegesen az Országgyűlés és a Kormány felelős.
(3) Az Alkotmánybíróság, a bíróságok, a helyi önkormányzatok és más állami szervek feladatuk ellátása során az (1) bekezdés szerinti elvet kötelesek tiszteletben tartani.
- O) cikk** Mindenki felelős önmagáért, képességei és lehetőségei szerint köteles az állami és közösségi feladatok ellátásához hozzájárulni.

- P) cikk** A természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége.
- Q) cikk** (1) Magyarország a béke és a biztonság megteremtése és megőrzése, valamint az emberiség fenntartható fejlődése érdekében együttműködésre törekszik a világ valamennyi népével és országával.
(2) Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját.
(3) Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait. A nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé.
- R) cikk** (1) Az Alaptörvény Magyarország jogrendszerének alapja.
(2) Az Alaptörvény és a jogszabályok mindenkire kötelezőek.
(3) Az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti hitvallással és történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni.
- S) cikk** (1) Alaptörvény elfogadására vagy az Alaptörvény módosítására irányuló javaslatot a köztársasági elnök, a Kormány, országgyűlési bizottság vagy országgyűlési képviselő terjeszthet elő.
(2) Alaptörvény elfogadásához vagy az Alaptörvény módosításához az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.
(3) Az Alaptörvényt vagy az Alaptörvény módosítását az Országgyűlés elnöke aláírja, és megküldi a köztársasági elnöknek. A köztársasági elnök az Alaptörvényt vagy az Alaptörvény módosítását a kézhezvételétől számított öt napon belül aláírja, és elrendeli a hivatalos lapban való kihirdetését.
(4) Az Alaptörvény módosításának kihirdetés során történő megjelölése a címet, a módosítás sorszámát és a kihirdetés napját foglalja magában.
- T) cikk** (1) Általánosan kötelező magatartási szabályt az Alaptörvényben megjelölt, jogalkotó hatáskörrel rendelkező szerv által megalkotott, a hivatalos lapban kihirdetett jogszabály állapíthat meg. Sarkalatos törvény eltérően is megállapíthatja az önkormányzati rendelet és a különleges jogrendben alkotott jogszabályok kihirdetésének szabályait.
(2) Jogszabály a törvény, a kormányrendelet, a miniszterelnöki rendelet, a miniszteri rendelet, a Magyar Nemzeti Bank elnökének rendelete, az önálló szabályozó szerv vezetőjének rendelete és az önkormányzati rendelet. Jogszabály továbbá a Honvédelmi Tanács rendkívüli állapot idején és a köztársasági elnök szükségállapot idején kiadott rendelete.
(3) Jogszabály nem lehet ellentétes az Alaptörvénnyel.
(4) A sarkalatos törvény olyan törvény, amelynek elfogadásához és módosításához a jelen lévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.

RÉSZLET A 11/1992. (III. 5.) AB HATÁROZAT INDOKOLÁSÁBÓL

1. Az 1989. október 23-án kihirdetett alkotmánymódosítással gyakorlatilag új alkotmány lépett hatályba, ami az államnak, a jognak és a politikai rendszernek a korábitól gyökeresen különböző, új minőségét vezette be a meghatározásával, hogy „a Magyar Köztársaság független, demokratikus jogállam”. Alkotmányjogi értelemben ez a tartalma a „rendszerváltás” politikai kategóriájának. Ezért a rendszerváltás megkövetelte állami intézkedések értékelését nem lehet elválasztani a jogállamiságnak az alkotmányos demokráciákban történelmileg kikristályosodott és az 1989. évi magyar alkotmányrevízió során is alapul vett követelményeitől. Az Alkotmány meghatározza a jogállami államszervezet alapvető intézményeit és működésük fő szabályait, valamint tartalmazza az emberi és állampolgári jogokat alapvető biztosítékaikkal együtt.

Magyarország jogállammá minősítése ténymegállapítás és program egy- szerre. A jogállam azáltal valósul meg, hogy az Alkotmány valóban és feltétlenül hatályosul. A jog számára a rendszerváltás azt jelenti, és jogi rendszerváltás kizárólag abban az értelemben lehetséges, hogy a jogállami Alkotmánnyal összhangba kell hozni, illetőleg – az új jogalkotást tekintve – összhangban kell tartani az egész jogrendszert. Nemcsak a jogszabályoknak és az állami szervek működésének kell szigorúan összhangban lenniük az Alkotmánnyal, hanem az Alkotmány fogalmi kultúrájának és értékrendjének át kell hatnia az egész társadalmat. Ez a jog uralma, ezzel lesz az Alkotmány valóságossá. A jogállam megvalósítása folyamat. Az állami szervek számára alkotmányos köteletség ezen munkálkodni.

[...]

3. A rendszerváltás a legalitás alapján ment végbe. A legalitás elve azt a követelményt támasztja a jogállammal szemben, hogy a jogrendszer önmagára vonatkozó szabályai feltétlenül érvényesüljenek. A politikai szempontból forradalmi változásokat bevezető Alkotmány és a sarkalatos törvények a régi jogrend jogalkotási szabályainak betartásával, formailag kifogástalanul, és kötelező erejüket ebből származtatva jöttek létre. A régi jog továbbra is hatályban maradt. Érvényességét tekintve nincs különbség az „alkotmány előtti” és „utáni” jog között. Az elmúlt fél évszázad különböző rendszereinek legitimitása ebből a szempontból közömbös, illetve a jogszabály alkotmányossága tekintetében nem értelmezendő kategória. Keletkezési idejétől függetlenül minden hatályos jogszabálynak az új Alkotmánynak kell megfelelnie. Az alkotmányossági vizsgálatban sincs a jognak két rétege, és nincs kétféle mérce sem. A jogszabály keletkezési idejének annyiban lehet jelentősége, hogy régi jogszabályok a megújított Alkotmány hatálybalépésével válhattak alkotmányellenessé.

A régebbi rendszerek jogának különleges kezelése – a jogfolytonosság és a legalitás elismerése mellett is – két vonatkozásban merülhet fel. Az első kérdés, hogy mit lehet tenni a régi – s mára alkotmányellenessé vált – jogszabályok szerint létrejött jogviszonyokkal, összhangba hozhatók-e ezek az Alkotmánnyal?

A második, hogy az elmúlt rendszerek alkotmányellenes intézkedéseire vonatkozó új jogszabályok alkotmányosságának megítélésénél figyelembe vehető-e a rendszerváltás sajátos történelmi körülménye. Ezeket a kérdéseket is a jogállam követelményeinek betartásával lehet megválaszolni.

4. A jogállam alapvető eleme a jogbiztonság. A jogbiztonság – többek között – megköveteli a megszerzett jogok védelmét, a teljesedésbe ment, vagy egyébként véglegesen lezárt jogviszonyok érintetlenül hagyását, illetve a múltban keletkezett, tartós jogviszonyok megváltoztathatóságának alkotmányos szabályokkal való korlátozását.

 Szemelvények

AZ ORSZÁGGYŰLÉSI, AZ ÖNKORMÁNYZATI ÉS AZ EURÓPAI PARLAMENTI VÁLASZTÁSOKON VALÓ RÉSZVÉTEL MUTATÓI

Az országgyűlési választásokon való részvétel			
1990	III. 25.	1. forduló	65,10%
	IV. 8.	2. forduló	45,50%
1994	V. 8.	1. forduló	68,90%
	V. 29.	2. forduló	55,10%
1998	V. 10.	1. forduló	56,30%
	V. 24.	2. forduló	57,00%
2002	IV. 7.	1. forduló	70,50%
	IV. 21.	2. forduló	73,50%
2006	IV. 9.	1. forduló	67,80%
	IV. 23.	2. forduló	64,40%
2010	IV. 11.	1. forduló	64,38%
	IV. 25.	2. forduló	46,66%

Az önkormányzati választásokon való részvétel			
1990	IX. 30.	1. forduló	40,20%
	X. 14.	2. forduló	28,90%
1994	XII. 11.		43,40%
1998	X. 18.		45,70%
2002	X. 20.		51,10%
2006	X. 1.		53,10%
2010	X. 3.		46,60%

Az európai parlamenti választásokon való részvétel	
2004. VI. 13.	40,20%
2009. VI. 7.	28,90%

8. Szabályok a mindennapokban. A jog sajátosságai

A TÁRSADALMI NORMÁK

A társadalmi együttélést számos írott és íratlan szabály (norma), szokás rendezi. Ilyenek a parlament által elfogadott törvények, egy labdarúgó-mérkőzés lebonyolításának szabályai, az általánosan elfogadott illemszabályok, egy diákönkormányzat alapszabályzata.

szokások
társadalmi normák
jog

Írjátok meg közösen az osztályközösségetek alkotmányát! Milyen „játékszabályokban” kell megállapodnotok a tanórák, a szünetek és az oktatáson kívüli programok mindenki számára megfelelő lebonyolításához? Kell-e egyeztetnetek az osztályfőnökkel vagy tanáraitokkal?

Valamennyi szabály sajátossága, hogy egy kisebb vagy nagyobb csoport egészére vonatkozik – a csoportok mérete egy ország lakosságától egy tízfős egyesületig, de akár kisebb létszámú baráti társaságokig is terjedhet. Léteznek „országokon túli”, még nagyobb létszámú közösségekre vonatkozó szabályok: ilyenek tekinthetők a nemzetközi egyezmények és a nemzetközi szervezetek különböző országokra vonatkozó, kötelező határozatai.

személyek adott csoportjára vonatkozó szabályok

Egy szabály akkor tekinthető demokratikusnak, ha az adott közösség tagjai többségének támogatását élvezzi: egy egyesület esetében a tagok többsége kell, hogy megerősítse a közösség egészére vonatkozó szabályokat. Ha egy korábban általánosan elfogadott illemszabályt vagy szokást „a kor meghalad”, akkor az előbb-utóbb kikopik a köztudatból.

Mondjatok példát olyan régi illemszabályokra, amelyek mára eltűnően vannak! Gondoljátok végig, hogy mi az oka a változásnak!

A JOG SZEREPE A TÁRSADALOMBAN

Az állami szervek által hozott szabályok annyiban speciálisak, hogy a normák címzettjei, a polgárok többnyire nem vesznek részt közvetlenül a kötelező előírások megalkotásában. E szabályok abban az esetben tekinthetők demokratikusnak, ha a döntéshozók is demokratikus úton (a népszuverenitás elvével összhangban) kerültek hatalomra, és az előírások összhangban vannak a társadalmi többség akarataival. Ez utóbbi kifejezője lehet az alkotmány: egy, az alkotmány rendelkezéseivel összhangban álló szabály általában demokratikusnak is bizonyul.

a normák címzettjei közvetlenül nem vesznek részt azok megalkotásában

A legrégebbi írott törvénygyűjtemények

Az egyik legrégebbi írott törvénygyűjtemény Hammurabi babiloni király nevéhez fűződik: a Kr. e. 18. században született szabályok egy 2,5 m magas oszlopra vésve maradtak ránk. Hammurabi „törvénykönyvének” legismertebb tétele, a „szemet szemért, fogat fogért” elv meglehetősen távol áll a mai fogalmaink szerinti jogállami igazságszolgáltatástól.

A Szemelvények között található szövegrészlet alapján milyen kapcsolódási pontok lehetségesek az általános társadalmi erkölcsi felfogás és a jogi (büntetőjogi) szabályok között?

A klasszikus értelemben vett „jog” az alkotmányban erre felhatalmazott állami szervek által hozott kötelező szabályok összességét jelenti: ezeket az egyes polgárok, a közigazgatás szervei és a bíróságok is kötelesek alkalmazni, betartani és betartatni.

Az általánosan kötelező jogi előírások jogosultságokat és kötelezettségeket egyaránt tartalmaznak: jogi norma ismeri el a véleménynyilvánítás szabadságát, és írja elő az adófizetési kötelezettséget is.

Fontos, a hatalommegosztás elvéből következő alkotmányos követelmény a jogalkotó és a jogalkalmazó szervek elkülönülése is: a törvényeket a parlament hozza meg, de a felmerülő jogvitákat a törvények rendelkezései alapján minden esetben a bíróságok döntenek el – ilyen módon biztosítva a pártatlan és szakszerű igazságszolgáltatást.

jogok és kötelezettségek

jogalkotó és jogalkalmazó szervek elkülönülése

Ajánlott irodalom

Mezey Barna – Nagy Janka Teodóra (szerk.): *Jogi néprajz – jogi kultúrtörténet*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2009.

Takács Péter: *Nehéz jogi esetek*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2002.

Tárkány Szűcs Ernő: *Magyar jogi népszokások*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003.

Sajó András: *Miért büntetünk? Értelme, érzelem és ésszerűtlenség a társadalom szabályozásában*. Előadás a Mindentudás Egyetemén. 2003. 10. 13. <http://mindentudas.hu>

Vitatéma

KORMÁNYOK DÖLTEK MÁR MEG POLGÁRI ENGEDETLENSÉG UTÁN

Gabriel Janowski, a Lengyel Családok Ligája (LPR) elnevezésű párt parlamenti képviselője, a Szejm mezőgazdasági bizottságának akkori vezetője két hétig megszállva tartotta 2001 februárjában az akkori kincstárügyi miniszter, Andrzej Chronowski hivatali dolgozószobáját, követelve, hogy a tárca állítsa le több lengyel cukorgyár tervezett külföldi kézbe adását.

A hatóságok jó ideig haboztak eltávolítani onnan a mentelmi jogára hivatkozó képviselőt. Janowski annyira berendezkedett az általa elfoglalt miniszteri irodában, hogy még sajtóértekezletet is tartott a dolgozószobához tartozó erkélyről. Élelemmel és tiszta ruhaneművel felesége látta el a honatyát „okkupációs sztrájkja” alatt; a nemzeti-radikális honatya nemzetiszínű szalagon emelte be a neje által odaszállított elemőzsiát.

Kéthetes habozás után a lengyel rendőrök végül is intézkedtek: kivezették a parlamenti képviselőt a miniszter dolgozószobájából. A Szejm elutasította Janowski panaszát, amelyet azért nyújtott be, mert értelmezése szerint megsértették mentelmi jogát. A Szejm végül is elfogadta a szóban forgó cukorgyárak privatizációját lehetővé tévő törvényt. Janowski akciójának egyetlen „eredménye” lett: Andrzej Chronowski kincstárügyi miniszter, a honatya akcióját nevezve meg okként, lemondott tisztségéről.

2007. február 02.

Forrás: www.index.hu

A polgári engedetlenség egyes jogszabályi előírásokkal való tudatos szembeszegülést jelent, egy meghatározott alkotmányos cél elérése érdekében. Mit gondoltok, legitim, elfogadható eszköznek tekinthető-e ennek gyakorlása egy jogállamban? Elfogadható volt-e a képviselő tiltakozási módja? Rendezetek kerekasztal-beszélgetést a kérdésről!

Gabriel Janowski a varsói parlament szónoki pulpitusa mellett

Andrzej Chronowski

 Szemelvények

BIBÓ ISTVÁN: ETIKA ÉS BÜNTETŐJOG (részlet)

Bibó István

Ha felvetjük azt a kérdést, milyen megkülönböztető jegyek választják el egymástól az erkölcs és a büntetőjog szabályait, egy alapvető kétség merül fel az első lépésnél. Vajon az erkölcsi és a büntetőjogi szabályok hasonlítanak-e egyáltalán annyira egymáshoz, hogy érdemes megkülönböztető jegyeikről beszélni? Valóban megállapíthatjuk, hogy minden olyan gondolatmenet mögött, mely erkölcs és büntetőjog különbségeit vizsgálja, ott rejtőzik az a feltevés, hogy a kettő között bizonyos alapvető dolgokban nagyfokú hasonlóság áll fenn: mind a kettő parancsoló és tilalmazó normák összessége, s különbség talán csak a rendelkezésükre álló szervezetben van.

Az ilyen kiindulású összehasonlítás pedig gyakran azt eredményezi, hogy végül alig lehet megvonni a határt büntetőjog és etika között. Erkölcs és büntetőjog ilyen összehasonlításánál feltűnő súlyponteltolódást vehetünk észre

a büntetőjog javára, mert az összehasonlítás leglényegesebb formai kategóriáit a büntetőjog szolgáltatja, mely – mint a jog egyáltalán – intézményekben kifejeződött, logikai meghatározásokkal körülbástyázott szabály- és magatartásrendszer, míg az erkölcs határait és kereteit egyszerűségükben nem ismétlődő érték- és kötelességelmények teszik folyékonyra.

A büntetőjoggá hasonulás útját és kereteit az az ősi megkülönböztetés adja, mely szerint az erkölcs belső érzelemre, a jog külső cselekedetre vonatkozik. Sokan és régtől fogva bebizonyították ennek a megkülönböztetésnek a használhatatlanságát, utalva azokra a maguktól értetődő esetekre, amikor az erkölcs külső cselekedeteket mérlegel, a jog viszont belső érzelmeket kutat. Mindezek ellenére ma is ez a régi és túlhaladott megkülönböztetés szabja meg a jog és erkölcs összehasonlításának vízióját, mely szerint: ami a büntetőjog a tapasztalat világában, ugyanaz az erkölcs valamilyen nem tapasztalati világban, az ideák birodalmában vagy a túlvilágon.

[...]

Büntetőjogi szemléletet vetít bele az erkölcsbe az a megkülönböztetés is, mely az erkölcsöt a belső kényszer, a belső szankció, a jogot a külső kényszer, a külső szankció birodalmának tekinti. A kényszerítettség élménye ugyan felléphet mind az erkölcs, mind a jog világában, de az előre meghatározott szankció képében jelentkező kényszer tipikusan jogi jelenség. Mikor azt mondjuk: a jog szankciója a fegyház, az erkölcsé pedig a lelkifurdalás, akkor a helyes cselekvés irányában ható kényszernek és a rossz cselekedetet követő rossznak olyan megkettőzését vesszük bele az erkölcs világába, amelynek értelme csakis az emberi magatartásokat rendező társadalmi szabályrendszerek világában van. A társadalmi szabályra, főleg a jogra jellemző az ítélet és következmény kettőssége, míg az ideális érték-megállapító ítéletben, legyen az logikai, etikai vagy esztétikai jellegű, maga az ítélet egyben a következmény is.

9. Jogforrások Magyarországon

A JOGSZABÁLYOK

Az állami szervek által hozott, mindenkire kötelező, általános magatartási szabályokat nevezzük jogszabályoknak. A magyar jogrendszerben az Alaptörvény, az Országgyűlés által hozott törvények, a kormányrendeletek, a Magyar Nemzeti Bank elnöke által hozott rendeletek, a miniszteri rendeletek és a helyi önkormányzati rendeletek tartoznak a jogszabályok közé. Sarkalatos törvény kivételesen más állami szervek (ún. önálló szabályozó szervek) számára is lehetővé teheti, hogy felhatalmazás alapján rendeletet alkossanak.

A Szemelvények között található alkotmánybírói határozat alapján milyen alapvető követelményeknek kell megfeleljenek a jogszabályok?

AZ ALAPTÖRVÉNY

Magyarország legmagasabb szintű jogszabálya az Alaptörvény, amely az alapelveken túl az alapjogok katalógusát és védelmének garanciális szabályait, valamint az állami szervek egymáshoz való viszonyát és működésének alapvető szabályait tartalmazza.

Az Alaptörvény valamennyi országgyűlési képviselő kétharmadának szavazatával lehet elfogadni vagy módosítani. Az előírt, viszonylag magas szavazati arány a stabilitást szolgálja, elkerülendő, hogy a kormányzati és parlamenti többség időről időre tetszése szerint formálja az alapjogok és az államszervezet rendszerét.

Alaptörvény

Az Országgyűlés által elfogadott törvények száma

Az Országgyűlés törvényalkotási eljárásában intenzív munkára van szükség: az 1990 és 1994 közötti parlamenti ciklusban 219 új és 213 módosító, 1994 és 1998 között 264 új és 235 módosító, 1998 és 2002 között 273 új és 191 módosító, 2002 és 2006 között 262 új és 311 módosító, 2006 és 2010 között pedig 263 új törvényt és 326 módosító törvényt fogadtak el a képviselők.

2 Számos országban a parlamenttől elkülönült, külön erre a célra választott alkotmányozó testület fogadja el az alkotmányt. Szintén elterjedt megoldás, hogy a törvényhozó testülettől elvárt, minősített többségű szavazati arány mellett népszavazásnak is meg kell erősítenie az új alkotmányt vagy az alkotmánymódosítást. Véleményetek szerint jó megoldás-e, hogy viszonylag „könnyű” módosítani a magyar Alaptörvényt? Indokoljátok is a választ!

A TÖRVÉNYEK

törvények

A törvényalkotás klasszikus parlamenti jogkör: közismert történelmi példa, hogy az angol parlament először az adók megajánlásának, azaz parlamenti határozatban, majd törvényben való szabályozásának jogát vívta ki az uralkodótól. Ma már minden olyan kérdést törvényben kell szabályozni, ami az alapvető jogokat és kötelezettségeket, vagy az állami szervek létesítését, működését, egymáshoz való viszonyát és ellenőrzését, a társadalmi vagy gazdasági élet alapvető kérdéseit érinti. Törvény tartalmazza például az országgyűlési képviselők választásának szabályait, az állami költségvetést, a minisztériumok felsorolását, a rendőrség működésének alapvető szabályait, a gyülekezési jog gyakorlásának kereteit, vagy a sportolók jogállását.

általános
és részletes vita

A törvényalkotás folyamatát a parlamenti Hárszabály rendezi. Törvényt a köztársasági elnök, a kormány, bármely országgyűlési képviselő és bármely országgyűlési bizottság kezdeményezhet. Az Országgyűlés két munkafázisban, az általános és a részletes vita keretében tárgyalja az egyes törvényjavaslatokat. Az általános vitában a készülő törvény szabályozási koncepcióját, indokoltságát, várható társadalmi hatásait tárgyalják, míg a részletes vitában a törvényjavaslat részletszabályait vitatják meg. A képviselők módosító indítványokat nyújthatnak be, így a törvényjavaslat szövegének végső verziója számos módosuláson mehet keresztül. A sikeres parlamenti szavazást követően az Országgyűlés elnöke megküldi az elfogadott törvényt a köztársasági elnöknek, aki – amennyiben nem él a politikai vagy az alkotmányossági vétő lehetőségével – aláírásával szentesíti azt, és kihirdeti a *Magyar Közlönyben*, Magyarország hivatalos lapjában.

2 Keresetek az Alaptörvényben támpontokat arra, milyen többséggel fogadja el a parlament az egyes törvényeket! Mi alapján dől el, hogy egy kérdéskört sarkalatos törvényben kell-e szabályozni?

A Hárszabály (*Szemelvények* között található) rendelkezései alapján rajzold meg a törvényalkotás folyamatábráját, pontosan bemutattva az eljárás egyes szakaszait és a döntési alternatívákat!

A KORMÁNYRENDELETEK

Az egyes törvényekben szabályozott életviszonyokra és az állami szervek működésére vonatkozó részletszabályok megalkotása, vagy saját hatáskörébe tartozó kérdések rendezése céljából a kormány rendeleteket alkothat. A kormány rendeleteit a kormány tagjai, azaz a miniszterelnök és az egyes miniszterek fogadják el. A kormány rendeleteit a miniszterelnök írja alá, majd gondoskodik azok *Magyar Közlönyben* való kihirdetéséről. Kormányrendelet szabályozza többek között az érettségi vizsga vizsgaszabályzatát.

kormányrendeletek

A MAGYAR NEMZETI BANK ELNÖKÉNEK RENDELETE

Az Alaptörvény a Magyar Nemzeti Bank elnökét is jogalkotási jogkörrel ruhazza fel: a feladatkörébe tartozó ügyekben rendeleteket alkothat, amelyek törvénnyel nem lehetnek ellentétesek. A Magyar Nemzeti Bank elnökének rendelete nyomán vezették be például az új 200 Ft-os érmét 2009-ben.

MNB-rendeletek

A MINISZTERI RENDELETEK

A kormány tagjai (a miniszterelnököt is beleértve) a feladatkörükbe tartozó ügyekben rendeleteket alkothatnak. Fontos követelmény azonban, hogy ehhez minden esetben törvény vagy kormányrendelet felhatalmazása szükséges. Miniszteri rendelet szól például a közoktatás minőségbiztosításáról és minőségfejlesztéséről.

miniszteri rendeletek

A HELYI ÖNKORMÁNYZATOK RENDELETEI

A megyei vagy helyi önkormányzatok működési területükön belül rendeletben szabályozhatják azokat a helyi életviszonyokat, amelyekről nem rendelkezik magasabb szintű jogszabály. Önkormányzati rendelet állapíthatja meg például a helyi adókat, a vendéglátóhelyek nyitvatartási rendjét, vagy akár a település címerét. E rendeleteket a helyben szokásos módon kell kihirdetni.

önkormányzati
rendeletek

2 Mi a ti településeitek címere, és mikor döntött arról a képviselő-testület?

A JOGFORRÁSI HIERARCHIA

A jogszabályok hierarchikus kapcsolatban állnak egymással: a legmagasabb szintű jogszabály az Alaptörvény, amellyel minden más jogi normának összhangban kell lennie. A jogforrási hierarchia következő szintjét jelentik a törvények, ezt követik

a jogszabályok
összhangja
a magasabb szintű
jogszabályokkal

a jogszabályok
összhangja
az Alaptörvénnyel

jogalkotó hatáskör
eljárási szabályok
jogforrási hierarchia
kihirdetés

a kormányrendeletek és a Magyar Nemzeti Bank elnökének rendelete (utóbbiak egymáshoz képest azonos szinten). A fentiek után következnek a miniszteri rendeletek, legvégül pedig az önkormányzati rendeletek.

Túl azon, hogy valamennyi jogszabály összhangban kell, hogy legyen az Alaptörvénnyel, az alacsonyabb szintű jogszabályok a magasabb szintű jogszabályokkal sem lehetnek ellentétesek: egy miniszteri rendelet nem állapíthat meg például olyan, a tanulókra vonatkozó kötelezettséget, amelyet a törvény egyébként nem tartalmaz. Amennyiben egy jogszabály az Alaptörvénnyel vagy magasabb szintű jogszabállyal lenne ellentétes, azt az Alkotmánybíróság meghatározott eljárásban, indítvány alapján megsemmisíti.

A JOGSZABÁLYOK ÉRVÉNYESSEGE

Csak azok a jogszabályok tekinthetők „valódi”, érvényesen létrejött és kötelező erővel bíró jogi normának, amelyek eleget tesznek a következő követelményeknek:

- a megfelelő hatáskörrel bíró állami szerv hozta létre az adott jogszabályt;
- a jogszabály illeszkedik a jogforrási hierarchiába, azaz összhangban van a magasabb szintű jogszabályok rendelkezéseivel;
- a jogszabály tervezetét az irányadó eljárási szabályoknak megfelelően tárgyalták meg és fogadták el;
- a jogszabályt szabályosan kihirdették.

A JOGSZABÁLYOK HATÁLYA

A hatály arra a kérdésre ad választ, hogy az érvényesen létrejött jogszabályt milyen földrajzi területen, mely személyekre nézve és mikortól kell alkalmazni. Ennek megfelelően beszélhetünk területi, személyi és időbeli hatályról.

Hatályban lévő régi törvények

Az egyik legrégebbi hatályban lévő törvényi rendelkezésünk a Kereskedelemről szóló 1875. évi XXXVII. törvény néhány paragrafusa, amely a kereskedelmi utalványokról, és az azokkal kapcsolatos ügyletekről, jogokról és kötelezettségekről szól. Természetesen az életviszonyok gyors változása miatt mára már nagyon kevés hasonlóan régi jogszabály maradt a jogrendszerben.

A kereskedelmi törvény szövetségi rendelkezései.

(1875. évi XXXVII. t.-cikk)

Tizenegyedik cím.

Szövetkezetek.

ELSŐ FEJEZET.

Általános határozatok.

223. §.

Szövetkezettnek ezen törvény értelmében meg nem határozott számú tagokból álló azon társaság tekintetik, mely tagjai hitelnek, keresetnek vagy gazdálkodásának közös üzletkezelés mellett, illetőleg a kölcsönöség alapján előmordításra alakul.

Ide tartoznak nevezetesen:

- 1. az előlegszedő és hitelgyűjtések;
- 2. nyersanyag közös beszerzésére, közös raktár tartására, vagy közös termelésre alakult egyesületek;
- 3. fogvasztási egyesületek;
- 4. laképítő társaságok;
- 5. kölcsönös biztosító társaságok.

224. §.

A szövetkezet megalkotásának tekintetik:

1. ha a társaság alapszabályok létrejöttét;
2. ha a társaság a kereskedelmi cégjegyzékbe bevezettetett.

Az egyes tagok belépése a szövetkezetbe írásbeli nyilatkozat alapján történik.

225. §.

Az alapszabályokban mindenesetre a következőket kell megállapítani:

1. a szövetségi céget és székhelyét;
2. a vállalat tárgyát;

A legtöbb jogszabály Magyarország egész területére vonatkozóan tartalmaz kötelező rendelkezéseket – ettől természetesen el térnek az önkormányzati rendeletek, amelyek csak egy adott település vagy megye területére nézve állapítanak meg előírásokat. Arra is van példa, hogy az ország meghatározott területeire (például nemzeti parkok) vonatkozik egy adott jogszabály.

területi hatály

2 Kell-e alkalmazni a magyar jogszabályokat egy magyar repülőgépen vagy egy magyar tengerjáró hajón? Indokold is meg a válaszodat!

A jogszabályok többsége nemcsak a magyar állampolgárokra, hanem minden, Magyarország területén tartózkodó személyre nézve állapít meg jogokat és kötelezettségeket. Olyan jogszabályok is léteznek, amelyek csak meghatározott személyi körre vonatkoznak – ilyen például a rendőrség szolgálati szabályzata.

személyi hatály

A jogszabály megalkotásakor arról is döntés születik, hogy mikortól kell azt alkalmazni. Elképzelhető a jogszabály kihirdetésének pillanatától kezdődő alkalmazás, vagyis az azonnali hatály előírása is, a legtipikusabb azonban az, hogy a kihirdetett jogszabályt csak meghatározott idő elteltével alkalmazzák majd. A jövőbeli hatály előírásának alkotmányos indoka, hogy a jogszabályok címzettjeinek meghatározott idő álljon rendelkezésére az új előírásokra való felkészüléshez.

időbeli hatály

Ha törvény írja elő például a települések középületeinek átalakítását abból a célból, hogy mozgáskorlátozottak is megközelíthessék azokat, az intézmények fenntartóinak várhatóan hosszabb időre lesz szüksége az átépítés anyagi és technikai feltételeinek megteremtéséhez.

Szintén alkotmányos követelmény a visszaható hatály alkalmazásának tilalma: egy jogszabály csak abban az esetben tartalmazhat a kihirdetését megelőző időre vonatkozóan kötelező rendelkezéseket, ha előnyösebb helyzetbe hozza a norma címzettjeit.

a visszaható hatály
tilalma

Ajánlott irodalom

Drinóczi Tímea – Petrétei József: *Jogalkotástan*. Dialóg–Campus, Budapest, 2004.

Jakab András: *A magyar jogrendszer szerkezete*. Dialóg–Campus, Budapest, 2007.

Soltész István (szerk.): *Az Országgyűlés Házaszálya 2010–2014*. Parlamenti Módszertani Iroda, Budapest, 2010.

www.1000ev.hu – régi törvények gyűjteménye

www.magyarorszag.hu/kereses/jogszabalykereso – hatályos magyar jogszabályok gyűjteménye

 Szemelvények

RÉSZLET A 9/1992. (I. 30.) ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGI HATÁROZAT INDOKOLÁSÁBÓL

Az Alkotmány 2. § (1) bekezdése kimondja, hogy „a Magyar Köztársaság független, demokratikus jogállam”. Az Alkotmánynak ez az általános rendelkezése a köztársaság alapértékeit nyilvánítja ki: a függetlenséget, a demokráciát és a jogállamiságot. A jogállamiság elvét az alaptörvény további rendelkezései részletezik, e szabályok ugyanakkor nem töltik ki teljes egészben ezen alapérték tartalmát, ezért a jogállam fogalom értelmezése az Alkotmánybíróság egyik fontos feladata. A jogállamiság alapértékét kitöltő elveket az Alkotmánybíróság egy-egy konkrét ügy kapcsán, fokozatosan fejt ki. Noha az Alkotmánybíróság a jogszabályok alkotmányossági felülvizsgálata során a vizsgált rendelkezésnek elsősorban az Alkotmány valamely konkrét rendelkezésével való összhangját vizsgálja, ez nem jelenti azt, hogy az általános rendelkezéseket formális deklarációnak tekinti, s az alapelveknek pusztán kiegészítő, másodlagos szerepet szánna. Az Alkotmányban tételesen szereplő jogállam alapértékének sérelme önmagában is megalapozza valamely jogszabály alkotmányellenességet.

A jogállam nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság. A jogbiztonság az állam – s elsősorban a jogalkotó – kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára. Vagyis a jogbiztonság nem csupán az egyes normák egyértelműségét követeli meg, de az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságát is. Ezért alapvetőek a jogbiztonság szempontjából az eljárási garanciák. Csak formalizált eljárás szabályainak követésével keletkezhet érvényes jogszabály, csak az eljárás; normák betartásával működnek alkotmányosan a jogintézmények.

RÉSZLET AZ ORSZÁGGYŰLÉS HÁZSZABÁLYÁBÓL

- 101. §** (1) A törvényjavaslat tárgyalása általános vitával nyílik meg. Az általános vita a törvényjavaslat egésze vagy egyes részei szükségességének és szabályozási elveinek, továbbá részletes vitára bocsáthatóságának megvitatásából áll. A vita kiterjedhet a 95. § (3) bekezdés a) pontjában írtakra is.
- (2) Az általános vita megkezdésének napját úgy kell meghatározni, hogy a kijelölt bizottság általános vitát előkészítő ajánlását – amennyiben az nem szóban hangzik el – a képviselők legkésőbb az ülés előtt három nappal kézhez kapják. Sürgős tárgyalás esetén ettől a szabálytól el lehet térni.
- (3) A vitában elsőként a törvényjavaslat előterjesztője kap szót, ezután – ha az előterjesztő nem a Kormány volt – a Kormány képviselője. Ezt követően a kijelölt bizottság elnöke (előadója) foglalja össze a bizottság ajánlását, majd – ha van kisebbségi vélemény – a bizottság kisebbsége véleményének ismertetésére kerül sor. Ezek után a ki nem jelölt, de a törvényjavaslat által hatáskörében érintett bizottság elnöke (előadója), majd a képviselőcsoportok tagjai, illetve a független képviselők szólhatnak fel az 50. § (3) bekezdése szerinti rendben. Mind a bizottság elnöke (előadója), mind a kisebbségi vélemény ismertetője öt perc-

ben szólhat fel. A Házbizottság javaslatára az Országgyűlés ennél hosszabb időkeretet is megállapíthat. Az általános vita lezárását megelőzően az előterjesztőnek viszontválaszra van joga.

- 102. §** (1) A törvényjavaslatához módosító javaslatot az általános vita lezárásáig, a módosító javaslatához kapcsolódó további módosító javaslatot a részletes vita lezárásáig lehet benyújtani. A kijelölt bizottság, valamint az Alkotmányügyi bizottság a 96. § (3) bekezdés szerinti eljárásában a záróvita lezárásáig nyújthat be módosító javaslatot. A Házbizottság javaslatára az Országgyűlés a kapcsolódó módosító javaslatok benyújtására ennél rövidebb határidőt szabhat. Ezek a szabályok a 107. § (1) bekezdésében meghatározott módosító javaslatra nem vonatkoznak.
- (2) A módosító javaslatot az elnök állásfoglalás céljából kiadja a kijelölt bizottságnak.
- (3) A kijelölt bizottság a módosító javaslatokat értékeli, és állást foglal, hogy azokat támogatja-e vagy sem. A bizottság a részletes vitát előkészítő ajánlásában terjeszti az Országgyűlés elé a módosító javaslatokat.
- (4) A kapcsolódó módosító javaslatot az elnök kiadja a kijelölt bizottságnak véleményezésre. A bizottság a benyújtott kapcsolódó módosító javaslatokról – a (3) bekezdésben meghatározott módon – kiegészítő ajánlásban tájékoztatja az Országgyűlést.
- (5) Az első helyen kijelölt bizottság valamennyi módosító (kapcsolódó módosító) javaslatról állást foglal. [...]
- 104. §** (1) Az általános vita lezárása után az Országgyűlés dönt arról, hogy a törvényjavaslatot részletes vitára bocsátja-e.
- (2) Ha a törvényjavaslatához az általános vita lezárásáig módosító javaslatot nem terjesztettek elő, az elnök figyelmezteti az Országgyűlést, hogy részletes vitára nem kerül sor. Ha a figyelmeztetést követően felszólalásra senki sem jelentkezett, az általános vita lezárása után a törvényjavaslat elfogadásáról kell dönteni.
- (3) Ha az Országgyűlés a törvényjavaslatot nem bocsátja részletes vitára, azt az előterjesztő harminc napon belül, átdolgozva benyújthatja. E határidő elmulasztása esetén a törvényjavaslatot visszavontnak kell tekinteni.
- 105. §** (1) A részletes vita a törvényjavaslat módosításokkal érintett rendelkezéseinek és a bizottság ajánlásának megvitatásából áll.
- (2) A vitát – a rendelkezések sorrendjének betartásával – minden önálló rendelkezésre vonatkozóan, végül pedig a bevezetésre és a címre vonatkozóan kell megnyitni és lezárni.
- (3) A részletes vitában kizárólag a módosító javaslatához vagy a módosító javaslattal érintett részhez lehet hozzászólni.
- (4) Az Országgyűlés a vita során a korábban meghatározott tárgyalási sorrendet megváltoztathatja; elrendelheti több részletrendelkezés tárgyalásának összekapcsolását, illetőleg az ugyanazon tárgyat érintő különböző módosító javaslatok vitáját elkülönítheti.

106. § (1) A részletes vita lezárása után a módosító javaslatokról történő szavazás következik. Szavazni csak arról a módosító javaslatról (kapcsolódó módosító javaslatról) kell,

- a) amellyel az előterjesztő egyetért, vagy
- b) amely elnyerte a kijelölt – több kijelölt bizottság esetén bármelyik – bizottság jelenlévő tagjai egyharmadának támogatását, vagy
- c) amelyet a kijelölt bizottság nyújtott be, vagy
- d) amelyről a szavazást a képviselőcsoport vezetője kérte, vagy
- e) amelyet független képviselő nyújtott be, s amelyről a szavazást a független képviselő kérte, és e kérelmét legalább a 15. § (1) bekezdésében meghatározott számú képviselő támogatta.

[...]

(6) Ha a törvényjavaslat adott részéhez több módosító javaslatot nyújtottak be, a szavazás során – lehetőség szerint – a következő sorrendben kell szavazni:

- a) az adott rész elhagyását javasoló,
- b) tartalmilag több módosítást magában foglaló módosító (kapcsolódó módosító) javaslat,
- c) egyéb módosító (kapcsolódó módosító) javaslat.

(7) A módosítással érintett rendelkezések feletti szavazás során a törvényjavaslat eredeti szövegéről nem kell szavazni.

(8) A részletes vita és a módosítással érintett rendelkezések feletti szavazás után – legkorábban e szavazást követő öt nap elteltével – zárószavazást kell tartani a törvényjavaslat egészéről. Elfogadott módosító (kapcsolódó módosító) javaslat hiányában a zárószavazást a módosító javaslatokról történő szavazást követően meg lehet tartani.

(9) A módosítással érintett rendelkezések feletti szavazást követően – legkésőbb a zárószavazást megelőző második munkanapon – a zárószavazásra bocsátandó egységes javaslatot – az előterjesztő ellenjegyzésével – a képviselőcsoport-vezetőknek, az Alkotmányügyi bizottságnak és a kijelölt bizottságnak meg kell küldeni, a képviselők számára hozzáférhetővé kell tenni.

10. A nemzetközi jog és az Európai Unió joga

A NEMZETKÖZI JOG ÉS A BELSŐ JOG VISZONYA

A világ valamennyi országában számos olyan jogi előírást is kötelező jelleggel be kell tartani, amelyet nem az adott állam jogalkotó szervei hoztak meg. E szabályok összességét, valamint az államközi kapcsolatok és a nemzetközi szervezetek működésére vonatkozó normákat hívjuk összefoglaló néven nemzetközi jognak.

A „külső” (nemzetközi) és a belső (hazai) jog viszonya számos kérdést vet fel, az azonban általánosan elfogadott véleménynek tekinthető, hogy a nemzetközi jogi előírások elsőbbséget élveznek egy adott állam által megalkotott jogszabályokkal szemben. Mivel csatlakozott az Egyezményhez, nem hivatkozhatna például Magyarország saját jogszabályi előírására, amely bevezetné a cenzúrát az Emberi jogok európai egyezményének általánosan kötelező, a véleménynyilvánítás szabadságának biztosítását előíró rendelkezésével szemben.

A NEMZETKÖZI JOG KÖZVETLENÜL ÉRVÉNYESÜLŐ SZABÁLYAI

Számos olyan nemzetközi jogelv létezik, amely arra tekintet nélkül alkalmazandó egy adott államban, hogy annak kormányzati szervei kifejezetten elismerték volna azok kötelező erejét. Ilyen például az emberi élethez és méltósághoz való jog tiszteletben tartása, valamint a kínzás, a kegyetlen, az embertelen és a megalázó bánásmód tilalma. E jogok és tilalmak a világ valamennyi – akár diktatórikus berendezkedésű – államán is számonkérhetők.

Nézz utána, mely államokból érkeztek hírek az elmúlt években a fenti jogok és tilalmak leggyakoribb megsértéséről! Szerinted hogyan lehetne szankcionálni ezeket a jogsértéseket? Vitassátok meg a szankciók korlátait, előnyeit és hátrányait!

A MAGYAR JOGRENDBE TÖRTÉNŐ ÁTÜLTETÉST KÖVETŐEN ÉRVÉNYESÜLŐ NORMÁK

Nemzetközi szervezetek (például az ENSZ) vagy az egyes államok egymás közti kapcsolataik keretében számos nemzetközi egyezményt fogadnak el. Amennyiben Magyarország csatlakozni kíván ezek valamelyikéhez, úgy a kormány képviselőinek aláírása mellett arra is szükség van, hogy az adott egyezményt a megfelelő

államközi kapcsolatok,
nemzetközi szervezetek

a nemzetközi jog
elsődlegessége

az élet és az emberi
méltóság védelme
a kínzás, kegyetlen,
embertelen, megalázó
bánásmód tilalma

aláírás

 Vitatéma
LEHET-E A POLGÁRMESTER ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐ?

Az országgyűlési képviselő többek között nem lehet bíró, ügyész, közigazgatási szerv alkalmazottja, országos vagy regionális terjesztésű politikai napilap szerkesztőségének vezetője vagy annak helyettese, a helyi önkormányzatok által alapított önkormányzati vállalat vezérigazgatója, vezérigazgató-helyettese, igazgatója, igazgatóhelyettese, igazgatótanácsának vagy vezető testületének tagja.

Ez csak néhány kiragadott példa arra, hogy az országgyűlési képviselőség mivel összeférhetetlen. Akár az is megtörténhet, hogy a jövőben a polgármester sem foglalhat helyet a parlamenti patkóban. A nyíregyházi Seres Mária újabb népszavazást kezdeményező kérdése pontosan erre vonatkozik, a felvetésről két megyei politikust kérdeztünk.

– Az országgyűlési képviselőség és a polgármesterség között sok kapcsolódási pont van – mondja

dr. Tilki Attila, aki nemcsak Fehérgyarmat fideszes polgármestere, hanem honatya is. Tagja a parlament önkormányzati és területfejlesztési bizottságának, valamint elnöke a bizottság hatáskörébe tartozó törvények végrehajtását, társadalmi és gazdasági hatását figyelemmel kísérő albizottságnak. Úgy véli, meg kell nézni, mely településeknek volt a polgármestere egyszerre országgyűlési képviselő is, s az ott elért eredmények alapján kell ítélni.

– Annak a polgármesternek, aki egyben honatya is, nagyobb az érdekérvényesítő képessége, jobb a tárgyalási alapja – ismeri el Tilki Attila, s hozzáteszi: ha eredményes lesz a népszavazási kezdeményezés, akkor el kell fogadni a többség döntését. Csabai Lászlóné több cikluson át volt Nyíregyháza polgármestere és országgyűlési képviselő is egyben, parlamenti mandátumáról kétszer is lemondott.

– Önszántamból tettem, először azért, mert erre ígéretet tettem, másodszor pedig azért, mert nem lehetett összeegyeztetni a polgármesteri teendővel. – Ki

lehet mondani, hogy a két tisztség összeférhetetlen, de csak akkor, ha bizonyos feltételek megvalósulnak – mondja a város első embere. – A két poszt egyidőben való betöltésének egyik előnye a lobbizásban rejlik, ám az európai uniós pályázatok annyira zárt rendszerben zajlanak, hogy ennek a jelentősége ma már elenyésző.

Akkor, ha Magyarországon kialakulna egy nagyon erős önkormányzati érdekszövetség, mely komoly bázissal rendelkezik, nem lenne értelme a polgármesternek országgyűlési képviselőként is dolgozni, s akkor ki lehet mondani, hogy a két tisztség összeférhetetlen. De ehhez az is kell, hogy a jelenleginél kisebb parlament működjön, egy olyan, dolgozó parlament, ahol a képviselők munkája nem a gombok megnyomásában merül ki. Ha ez a két feltétel megvalósul, ki lehet majd mondani, hogy ez a két tisztség összeférhetetlen, de addig nem.

2009. február 24.

Forrás: www.szabolcsonline.hu

T tábla segítségével csoportosítsátok a polgármesteri és az országgyűlési képviselői tisztség egyidejű betöltése mellett és ellen szóló érveket! A település érdekében folytatott hatékony parlamenti lobbizást vagy a település életében való tényleges részvételt tartjátok fontosabbnak?

27. A bírói hatalom. Az igazságszolgáltatás

A bíróság – más alkotmányos demokráciákhoz hasonlóan – a magyar államszervezetben is elkülönült, önálló hatalmi ág. A bírósághoz fordulás joga alapvető emberi jog.

Az Alaptörvény szerint a bíróság előtt mindenki egyenlő. Mindenkinek joga van ahhoz, hogy bírói útra tartozó ügyét a törvény által felállított független és pártatlan bíróság tisztességes eljárás során és ésszerű határidőn belül bírálja el.

AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS FŐ FORMÁI

A bírói hatalom feladata az igazságszolgáltatás, amelynek hagyományosan fő formái:

- a büntető igazságszolgáltatás;
- a polgári igazságszolgáltatás, valamint
- a közigazgatási határozatok törvényességének ellenőrzése.

Bíróságok járnak el munkaügyi jogvitákban is. A munkaügyi bíróságok (a közigazgatási bíróságokhoz hasonlóan) a rendes bírósági szervezetrendszerrel elkülönítve működhetnek.

A fentiekben túl az Alaptörvény a bíróságok hatáskörébe utalja a döntést az önkormányzati rendeletek megsemmisítéséről, amennyiben azok más (magasabb szintű) jogszabályba ütköznek.

Az igazságszolgáltatás két alapformája – a büntető és a polgári bíráskodás – között lényeges különbségek vannak. Büntetőügyekben, bűncselekmény alapos gyanúja esetén hivatalból indul az eljárás, míg polgári ügyekben csak a felek erre irányuló kérelme esetén jár el a bíróság.

Mennyi ideig tanulnak a bírák?

A jogi egyetem elvégzése, a szakvizsga letétele és a megfelelő gyakorlati idő eltelte után a bírák a kinevezésüket követően is folyamatos képzéseken vesznek részt: ennek keretét biztosítja a Magyar Bíróképző Akadémia. Az ügytípusok szerint oktatott szakmai és idegen nyelvi ismeretek mellett a bírák etikát, kommunikációs ismereteket, tárgyalásvezetési technikákat is tanulnak.

A két eljárásban részt vevő személyek köre és egymáshoz való viszonya is eltérő: büntetőeljárásban mindig a vád képviselője (az ügyész), a terhelt, a védő, a sértett (és képviselője) és egyéb érdekeltek (illetve képviselőik) vesznek részt; a polgári eljárásban viszont általában csak a felek (a felperes és az alperes) és esetenként rajtuk kívül más perbeli személyek.

kötelező erejű ítéletek

Az igazságszolgáltatás jogalkalmazói tevékenység, a bíró jogot nem alkothat. A bíróságok a jogalkalmazási tevékenységük során biztosítják a jogszabályok érvényesülését. A bíróság határozata mindenkire kötelező.

Alkoss csoportokat! Az alábbi ügyek közül melyek tartoznak a büntető-, a polgári, a közigazgatási és a munkaügyi bíraskodás körébe?

- sztrájk jogszerűségének megállapítása
- bántalmazás miatt indult eljárás
- házassági bontóper (válóper)
- a KRESZ szabályainak megsértése miatt a rendőrség által kiszabott bírság jogszerűségének megállapítása
- becsületsértés miatt indult eljárás
- csalás miatt okozott kár megtérítésére vonatkozó igény
- munkaviszonyban rendkívüli felmondás jogszerűségének megállapítása
- fájlcsere program jogosulatlan használata (szerzői jog megsértése) miatt indult eljárás
- a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Médiatanácsának televíziós műsorszolgáltató céget bírsággal sújtó határozata elleni jogorvoslat
- a magyar állammal szembeni kártérítési igény elbírálása

AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS ALKOTMÁNYOS ALAPELVEI

Az igazságszolgáltatás alkotmányos alapelvei a jogállamiság fontos értékeinek hordozói, valamint az emberi jogok érvényesülésének garanciái.

A bírói függetlenség

befolyásmentes döntés

Az igazságszolgáltatás egyik legmarkánsabb alapelve a bírói függetlenség. A bírák függetlenek és csak a törvénynek vannak alárendelve: a jogszabályok alapján meggyőződésüknek megfelelően döntenek. Ítélezési tevékenységükkel összefüggésben nem befolyásolhatók és nem utasíthatók – a bíró minden ügyben befolyástól mentesen és részrehajlás nélkül köteles eljárni.

A bírót a köztársasági elnök nevezi ki és menti fel. A bírói ki nevezés először három évre, majd ezt követően határozatlan időre szól. A bírót a köztársasági elnök nevezi ki és menti fel. A bírói ki nevezés először három évre, majd ezt követően határozatlan időre szól. A bírót a köztársasági elnök nevezi ki és menti fel. A bírói ki nevezés először három évre, majd ezt követően határozatlan időre szól. A bírót a köztársasági elnök nevezi ki és menti fel. A bírói ki nevezés először három évre, majd ezt követően határozatlan időre szól.

Véleményed szerint miért a köztársasági elnök nevezi ki a bírót? Mit gondolsz, milyen elvet szolgál az, hogy nehéz „elmozdítani” a bírót a tisztségéből?

A bírák személyes függetlenségét védi mentelmi joguk, és széles az összeférhetlenségek köre is. Az összeférhetlenségből kiemelendő az igazságszolgáltatás pártatlanságának elve: a bírák nem lehetnek tagjai pártoknak, és politikai tevékenységet nem folytathatnak.

A bíróságok az államszervezethez ugyanakkor a parlament szintjén kapcsolódnak. A Kúria elnökét és az Országos Bírósági Hivatal elnökét a köztársasági elnök javaslatára az Országgyűlés választja meg kilenc évre. Az Országos Bírósági Hivatal elnöke évente tájékoztatja az Országgyűlést a bíróságok általános helyzetéről és a bíróságok igazgatási tevékenységéről, míg a Kúria elnöke a jogalkalmazás egységének biztosítása érdekében kifejtett tevékenységről számol be évente az Országgyűlésnek.

Az igazságszolgáltatás egységének elve

Fontos szervezeti alapelv az igazságszolgáltatás egységének elve. Az igazságszolgáltatás egysége a törvény előtti egyenlőségből fakad. Minden polgár ügyében ugyanazok a bíróságok járnak el egyenlő jogi mércék alapján.

A bírósági jogalkalmazás egységének biztosítása a Kúria feladata: ennek érdekében jogegységi határozatokat hoz, amennyiben adott elvi kérdésben a joggyakorlat továbbfejlesztése, vagy az egységes ítélkezési gyakorlat biztosítása érdekében az szükséges. A *Magyar Közlönyben* közzétett jogegységi határozatok a bíróságokra kötelezőek.

jogegységi határozat

A társasbíráskodás és az ülnökök részvételének elve

A néprészvétel elve a bíráskodás társadalmi elidegenedésétől, a bírói önkénytől óvhatja meg a polgárokat. Két fő formája az esküdtbíráskodás és az ülnökrendszer. Magyarországon az utóbbit alkalmazzuk.

Az ülnöki tisztség választással keletkezik. Az ülnököket az állampolgárok és (a pártok kivételével) a társadalmi szervezetek jelölhetik, a harminc év feletti, büntetlen előéletű, magyar állampolgársággal rendelkező választópolgárok köréből. A bíróságok székhelye szerint illetékes önkormányzatok választják meg az ülnököket négy évre, akiknek az ítélkezésben a hivatásos bíróval azonos jogai és kötelezettségei vannak.

bírói tanácsok

A bíróság – ha a törvény másképpen nem rendelkezik – tanácsban (a „kollektív bölcsesség” alapján) ítélik – ez a társasbíráskodás elve. Egyesbíróként és tanácselnökként csak hivatásos bíró járhat el.

A társasbíráskodás elvében az igazságszolgáltatás demokratizmus és hatékonysága könnyen ellentétbe kerülhet egymással.

A polgári eljárásban mára az egyesbíró vált általánossá, más ügyekben első fokon egy hivatásos bíróból mint elnökből és két ülnökből, másodfokon pedig három hivatásos bíróból álló tanácsok ítélezhetnek.

Gondold végig, majd fejtss ki röviden, hogy miért ütközhet egymással társasbíráskodás esetén a demokratizmus és a hatékonyság! Véleményed szerint mi indokolja, hogy a fellebbezéseket hivatásos bírák, tanácsban vizsgálják?

A tisztességes eljárás elve**a jog által meghatározott eljárási keretek**

Alkotmányos alapelv, hogy az állami szervek a jog által meghatározott szervezeti keretek között, jogilag szabályozott működési rendben, a jog által a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon fejtssék ki tevékenységüket.

A bíróságok esetében a tisztességes eljárás elve azt jelenti, hogy a bíróság minden ügyben köteles a jogszabályoknak megfelelően, elfogulatlanul és igazságosan eljárni és dönteni.

A 229. oldalon található *Szemelvények*ben olvashatod egy újkori olasz jogtudós, Cesare Beccaria 1764-ben írt *A bűnökről és büntetésekről* című művének részletét. Gyűjtsd össze, hogy milyen szempontokkal, nehézségekkel szembesülhet egy bíró egy büntetés kiszabása során!

A bírósági eljárás nyilvánosságának elve**nyilvános eljárás és ítélethirdetés**

Az igazságszolgáltatás működésének általános alapelve a nyilvánosság. A nyilvánosság kizárásának csak alapos indoka lehet (ilyen például az államtitok, az üzleti titok vagy erkölcsi megfontolás) – az ítéletek kihirdetése azonban ilyen esetben is nyilvánosan történik.

Gyakran előfordul, hogy a média és a közvélemény érdeklődésére számot tartó bírósági tárgyalásokon a hallgatóság nem fér el a tárgyalóteremben. Egy oknyomozó riport keretében számoljatok be hasonló ügyek tárgyalásáról és arról, hogy milyen módon biztosították a nyilvánosságot! A riportban számoljatok be olyan ügyekről is, amelyek egy részében kizárták a nyilvánosságot!

Az anyanyelv használatának elve

A bíróság előtti eljárásban mindenkit megillet az anyanyelv használatának joga. Az elvnek különösen a büntető igazságszolgáltatásban van jelentősége: amennyiben a terhelt a magyar nyelvet nem beszéli, hivatalból tolmácsot rendelnek ki a számára. Az anyanyelv használatának joga az eljárás más szereplőit, így a tanúkat is megilleti.

tolmács közreműködése**Az ártatlanság védelme**

A személyi szabadságjogokat korlátozó büntető igazságszolgáltatásban különösen nagy jelentősége van az ártatlanság védelmének. Ennek megfelelően senki sem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg büntetőjogi felelősségét a bíróság jogerősen nem állapította meg. Az elv ugyanakkor nem akadályozza az előzetes le tartóztatás elrendelésének, amennyiben arra a szökés és elrejtőzés, vagy a tanúk esetleges befolyásolásának konkrét veszélye miatt van szükség.

bűnösség megállapítása a bíróság jogerős ítéletében**A védelemhez való jog**

A védelemhez való jog a büntetőeljárás bármely szakaszában megilleti a terheltet. Ennek megfelelően, a terhelt védője jelen lehet bármilyen eljárási cselekménynél, a rendőrségi vagy ügyészégi kihallgatáson, jogosult a fogvatartott terhelttel ellenőrzés

szabad védőválasztás és védő kirendelése**Hány peres ügy van Magyarországon?**

Gyakran hallani a bíróságok túlterheltségéről és emiatt a peres ügyek időtartamának elhúzódsáról. A bíróságok ügyforgalma valóban nagy, és növekvő tendenciát mutat: míg 2001-ben összesen 373.871 peres ügy érkezett a bíróságokra, ez a szám 2011-ben 456.110 volt.

nélkül kapcsolatot tartani, az iratokba betekinteni, bizonyítási indítványokat tenni és természetesen a bírósági tárgyaláson képviselni ügyfelét. A védőválasztás szabad, amennyiben pedig valakinek anyagi lehetőségei nem engedik meg, hogy ügyvédet bízson meg, úgy az eljáró igazságszolgáltatási szervek hivatalból kirendelnek számára egy védőt.

A jogorvoslathoz való jog

rendes és rendkívüli jogorvoslatok

A jogorvoslathoz való jog is alapjog, egyben alkotmányos alapelv. Mindenki jogorvoslattal élhet az olyan bírósági döntés ellen, amely jogát vagy jogos érdekét sérti. Rendes jogorvoslat a fellebbezés, amelynek keretében a bírósági hierarchiában magasabb szinten lévő fórum elé lehet terjeszteni az ügyet (helyi bíróság döntése ellen például a megyei törvényszékhez lehet fellebbezni). „Rendkívüli” jogorvoslatnak számít a felülvizsgálati kérelem, amellyel a törvény által meghatározott esetekben a jogerős ítélet felülvizsgálatát lehet kérni a Kúriától, meghatározott határidőn belül. Amennyiben olyan új bizonyíték kerül elő, vagy tény válik ismertté, amelyről az eljáró bíróságnak nem volt tudomása és az ügy kimenetelét alapvetően befolyásolhatja, perújításra van lehetőség.

 Történelmi ismereteitek alapján mondjatok olyan 20. századi perre példát, amelyben a fenti elvek valamelyike nem érvényesült?

A BÍRÓSÁGI SZERVEZET

négyszintű bírósági szervezet

Magyarországon az igazságszolgáltatást a következő bíróságok gyakorolják:

- a Kúria;
- az ítéltáblák;
- a megyei törvényszékek, a fővárosban a Fővárosi Törvényszék;
- a járásbíróságok;
- a közigazgatási és munkaügyi bíróságok.

A fővárosban és a megyékben működő húsz közigazgatási és munkaügyi bíróság – mint különbíróság – első fokon jár el a közigazgatási határozatok felülvizsgálatával kapcsolatos, és a munkaviszonyból származó perekben.

A járásbíróságok kizárólag első fokon eljáró általános hatáskörű bíróságok. Illetékességi területük általában követi a közigazgatási területi beosztást.

A megyei (és a fővárosi) törvényszék a törvényben meghatározott ügyekben első fokon jár el speciális hatáskörű bíróságként.

Vagyonjogi perekben például a perérték nagysága alapozhatja meg a megyei törvényszék hatáskörét, büntetőügyekben a súlyosabb bűncselekmények tartoznak ide.

A megyei (és fővárosi) törvényszék fellebbviteli bíróságként másodfokon elbírálja a járásbíróságok határozatai ellen bejelentett fellebbezéseket.

A megyei törvényszékek és a Kúria között helyezkednek el az ítéltáblák, amelyek alapvetően fellebbviteli bíróságok: meghatározott ügyekben a megyei törvényszékek határozatai ellen előterjesztett jogorvoslatokat bírálják el. Budapesten, Szegeden, Pécsen, Győrben és Debrecenben működik ítéltábla.

A Kúria Magyarország legfőbb bírói szerve. A Kúria bírálja el a felülvizsgálati kérelmeket, kivételesen pedig ítélező szervként elbírálja a megyei törvényszékek vagy az ítéltáblák határozatai ellen előterjesztett jogorvoslati kérelmeket. Lényeges funkciója a bírósági jogalkalmazás egységének biztosítása a jogegységi határozatokon és az elvi bírósági határozatokon keresztül.

 Jónak tartjátok-e azt a megoldást, hogy az egyes ügyekben eljáró bírákat sem az adott bíróság vezetője, sem pedig a felsőbb szintű bíróságok nem utasíthatják? Mi lehet a szabályozás indoka?

A BÍRÓSÁGOK IGAZGATÁSA

A bíróságok központi igazgatásában jelentős szerepet tölt be az Országos Bírósági Hivatal. A Hivatal és annak elnöke törvényben meghatározott jogosítványokkal rendelkezik az egyes bíróságok igazgatási tevékenységének felügyeletéhez, a bíróságok költségvetéséhez és ügyelosztásához kapcsolódóan, valamint a személynézetű kérdésekben. A Hivatal tevékenységét a Kúria elnökéből és tizennégy választott bíróból álló Országos Bírói Tanács felügyeli.

AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSHOZ KAPCSOLÓDÓ MÁS SZERVEK ÉS SZEMÉLYEK

Az igazságszolgáltatás nagy gépezetében a döntést kimondó bíróságokon kívül más szervek és személyek is közreműködnek.

Az ügyészi szervezet

Az igazságszolgáltatás fontos szereplője az állam büntetőhatalmát képviselő ügyész. Az ügyészség törvényben meghatározott jogokat gyakorol a nyomozásban, képviseli a vádat a büntető bírósági eljárásban, továbbá felügyeli a büntetés-végrehajtás törvényességét.

legfőbb bírói szerv

Országos Bírósági Hivatal

a vád képviselője

önálló alkotmányos intézmény

Az igazságszolgáltatáson túlmutat az ügyészség törvényességi felügyeleti jogköre. Az ügyész a törvényben meghatározott esetekben és módon (pl. óvás, felszólalás, figyelmeztetés) fellép, és jelzést ad az állami szerveknek a törvényesség védelmében. Az ügyész meghatározott jogosítványokkal rendelkezik a civil szervezetek (egyesületek, alapítványok) törvényes működésének biztosítása érdekében is.

Az ügyészség önálló alkotmányos szerv, amely az Országgyűlésen keresztül kapcsolódik az államszervezet egészéhez. Az Országgyűlés által a köztársasági elnök javaslatára kilenc évre választott legfőbb ügyész köteles beszámolni az ügyészség munkájáról az Országgyűlésnek. A legfőbb ügyészhez kérdés intézhető a parlamentben.

Az ügyészi szervezetre funkcióiból következően a centralizmus jellemző. Az ügyészi szervezet hierarchikus irányításban működik, az ügyészeket a legfőbb ügyész nevezi ki.

Magyarország ügyészi szervei:

- a Legfőbb Ügyészség,
- a fellebbviteli főügyészségek,
- a főügyészségek,
- a járási ügyészségek.

Véleményed szerint milyen szempontok szólnak az ügyészi szervezet hierarchikus irányítása mellett? A személyes függetlenség szempontjából mi lehet az oka a bírák és az ügyészek jogállása közötti különbségnek? Indokold válaszod!

A közjegyzők

közhitelesség és jogi szolgáltatások

A közjegyzőket a törvény „közhitelességgel” ruhazza fel. A közjegyző folytatja le a hatáskörébe utalt hagyatéki eljárást és az egyéb nem peres eljárásokat. Ő az, aki a jogügyleteket és más jogi tényeket hivatalos közokiratba foglalja a polgárok számára. A közjegyzők öngazgatásának feladatait a Közjegyzői Kamara látja el.

Az ügyvédek

képviselés és tanácsadás

Az igazságszolgáltatás ismert szereplője az ügyvéd, aki a bíróság (és más hatóságok) előtt képviseli ügyfelét, és eljár védelmében. Az ügyvéd az irányadó jogszabályok szerint képviseli az ügyfelét, büntetőügyben védelmet lát el, jogi tanácsokat ad, beadványokat, szerződéseket és más okiratokat készít, közreműködik abban, hogy az ellenérdekű felek jogvitáikat meg egyezés útján intézhessék el.

Mennyi az egy főre jutó ügyvédek száma?

A Magyarországon végzett jogászok többsége ügyvédjelöltként, a későbbiekben pedig ügyvédként helyezkedik el. A Budapesti Ügyvédi Kamarának például jelenleg több mint 5.000 tagja van.

Az ügyvéd nem élhet vissza a joggal, ugyanakkor az ügyfele által rá bízott információkkal sem: az ügyvédek titoktartási kötelezettség terheli. Ügyvédi tevékenységet egyéni ügyvédként vagy ügyvédi iroda tagjaként az folytathat, aki az Ügyvédi Kamara tagja.

Az igazságszolgáltatás három jellegzetes résztvevője, a „refinált” védő, a „kemény” vádló, a „hűvös és tárgyilagos” bíró számos filmben és irodalmi alkotásban szerepel. Ezek a művek a maguk eszközeivel színesen, de nem mindig hitelesen írják le az igazságszolgáltatás főszereplőinek tevékenységét, vívódásait. Készíts interjút egy ügyvéddel néhány érdekes ügyéről! Melyek voltak benne a drámai mozzanatok? Hogyan oldotta meg azokat?

Ajánlott irodalom

Bárd Károly: *Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában – A tisztességes eljárás büntetőügyekben – emberijog-dogmatikai elemzés.* Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2007.

Hack Péter: *A büntetőhatalom függetlensége és számonkérhetősége.* Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.

A tanú. Magyar filmszatíra. Rendező: Bacsó Péter. Mokép, 1969.

Tizenkét dühös ember (amerikai filmdráma). Rendező: William Friedkin. IMDb, 1997.

www.birosag.hu – bírósági portál

www.magyarugyvedikamara.hu – a Magyar Ügyvédi Kamara honlapja

www.mokk.hu – a Magyar Országos Közjegyzői Kamara honlapja

www.ugyeszseg.hu – az ügyészség honlapja

 Vitatéma
DÖNTÖTT A BÍRÓSÁG

Egy diák az N.-i Általános Iskola hetedik osztályos tanulójaként 1990. január 12-én napközi otthonos foglalkozás során balesetet szenvedett. A tanulók a szabadidős program keretében úgy pingpongoztak, hogy ebből a célból a tanulóasztalokat összetolták, a többiek pedig a játékot közvetlen közelről, az asztalon ülve figyelték. Az egyik gyermek kezéből az ütő a közelben ülő, a játékot szemlélő, akkor 13 éves tanuló fejének vágódott, aminek következtében jobb fülére elveszítette a hallását. A végleges halláskárosodása miatt a tanuló kártérítést követelt. Miután az iskola nem ismerte el a felelősségét az ügyben, a tanuló bírósághoz fordult és az iskola fenntartóját, mint a baleset bekövetkezéséért felelős intézményt – amely a polgári perben alperes –, 500.000 forint nem vagyoni kár megtérítésére kérte kötelezni. [...]

Az elsőfokú bíróság gondozói felróhatóság hiányában – tehát a nevelő részéről alapvető mulasztást nem megállapítva – az intézmény védekezését elfogadta, és a tanuló igényét elutasította. Megállapította ugyan, hogy a nevelőtanárra a baleset bekövetkezésekor nem tartózkodott a tanteremben, véleménye szerint azonban a baleset a tanár jelenléte mellett is ugyanígy bekövetkezhetett volna. A pingpongozás általában nem olyan balesetveszélyes játék, ami fokozott felügyeletet vagy különleges rendszabályok betartását igényelné, így az adott körülmények közötti engedélyezése az iskolának nem róható fel. A tanuló a bíróság döntését nem fogadta el, és fellebbezést nyújtott be.

A másodfokú bíróság utalt arra, hogy az eljárás során meghallgatott munkavédelmi szakértő sem tudott megjelölni olyan szabályokat, amelyeket az iskola nevelője megszegett volna, s aminek alapján az iskola felelőssége megállapítható lenne, így az elsőfokú bíróság ítéletét helyes indokainál fogva hatályban tartotta, és a fellebbezést elutasította.

Az ítélet ellen a tanuló felülvizsgálati kérelmet nyújtott be a Legfelsőbb Bírósághoz. Szerinte a bíróságok tévesen jutottak arra a következtetésre, hogy az iskolát nem terheli vétkesség. Szerinte az iskola vétkessége abban van, hogy a pingpongozás engedélyezésével együtt nem biztosított olyan feltételeket – így megfelelő nagyságú termet – amelyek mellett a baleset kivédhető lett volna. A Legfelsőbb Bíróság a tanuló álláspontját fogadta el.

2004. február 09.

Forrás: www.sulinet.hu

A Legfelsőbb Bíróság (Kúria) képviselőjében tartatsatok sajtótájékoztatót a vitás ügyről, kitérve annak minden fontos részletére! Érdemes kérdésként felvetni és újra megvitatni a felperesi és az alperesi szempontokat.

 Szemelvények
CESARE BECCARIA: A BŰNÖKRŐL ÉS BÜNTETÉSEKRŐL (1764) (részlet)**A bűnök és a büntetések közötti arányosságról**

Az emberiségnek nem az egyetlen közös érdeke, hogy bűncselekményeket ne kövessenek el, hanem az is, hogy a bűnök minden fajtája kevésbé gyakori és arányos legyen az azokkal a rosszal, melyet a társadalomnak termelnek. Ennek következtében azoknak az eszközöknek, melyekkel a törvényhozó él, arányosan sokkal hatalmasabbnak kell lenniük annál, mint amely a közbiztonságot rombolja és azoknál az indokoknál melyek az elkövetésre sarkallnak. Vagyis kell lennie egy rögzített arányosságnak a bűnök és a büntetések között.

Lehetetlen megelőzni minden létező rendellenességet, melyet az emberiség szenvedései okoznak a társadalomnak. Ezek a rendellenességek arányosan növekszenek a lakosság számával és a magánérdekek ütközésével. Ha utána nézünk ennek a történelemben, azt látjuk, hogy minden államban az uralom nagyságával együtt növekszik. A politikai számításban a valószínűség-számítást a matematikai pontossággal kell helyettesíteni. Ez az erő, mely minket folyamatosan arra csábít, hogy a saját érdekeinket nézzük, akár a gravitáció, folyton így cselekszik, hacsak nem ütközik egy akadályba. Ennek az erőnek a hatása az emberi cselekedetek zavaros sorozata. A büntetések, melyeket én politikai gátnak neveznék, megóvnak a magánérdek végzetes hatásaitól anélkül, hogy meg kellene semmisíteni a bűnre csábító okot, mely érzékenység elválaszthatatlan részét képezi az embernek. A törvényhozó úgy jár el ebben az esetben akár egy szakképzett mérnök, aki minden tőle telhetőt megtesz, hogy szembeszálljon a gravitáció erejével, kihasználva azokat a körülményeket, melyek hozzájárulnak az építménye szilárdságához.

A társadalmi egyesülés nélkülözhetetlensége adott, akár azok a megállapodások, melyeket az egyének ellenérdekű igényei szükségszerűen megkívánnak. Meghatározhatunk egyfajta bűncselekményskálát, ennek az első foka kellene, hogy tartalmazza azokat, melyek a társadalom azonnali felbomlását célozzák, míg az utolsó a legkisebb lehetséges, magánembernek okozott igazságtalanságot. Eme szélsőségek között helyezhetünk el minden ellentétet a közjóval, melyet bűncselekménynek nevezünk, és melyek érzékelhetetlen számolást alkalmazhatnánk a homályos és végtelennek tetsző emberi cselekedetek minden kombinációjára, kellene egy megfelelő, a legmagasabbtól a legalacsonyabbig csökkenő skála a büntetéseknek; de ennyi elégséges lesz ahhoz, hogy a bölcs törvényhozó kijelölje az alapvető felosztását anélkül, hogy ezzel megzavarná a rendet azáltal, hogy a legsúlyosabb bűncselekményekre szabják ki a legvégső büntetést. Ha volna egy pontos, egyetemes skála a büntetésekre és a bűncselekményekre, rendelkezniénk egy közös mértékegységgel a szabadság és rabszolgaság, valamint a különböző nemzetek emberség és kegyetlenség mértékének fokára.

(http://jogilexikon.hu/index.php/Cesare_Beccaria:_A_bűnökről_és_a_büntetésekről)